

Chronicon

GENERALIA

S. Norbertus

1. — Erik VAN MINGROOT, *Burchard van Aken, (Burc(h)ardus, Burgardus, Borgardus, Borchardus, Bou(r)chars*), in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 16, Brussel, 2002, kol. 197-220. Voor zijn keuze tot bisschop van Kamerijk (1114/1116-1130) kende Burchard Norbert reeds. Als bisschop nam hij Hugo van Fosses op in zijn kanselarij. In 1119 ontmoette Burchard Norbert te Valenciennes en op 14 oktober 1123, tijdens een grote brand te Kamerijk, was Norbert in de stad aanwezig. In 1124 droeg Burchard het Sint-Michielskapittel te Antwerpen over aan Norbert en zijn volgelingen. Ook nadien heeft hij als bisschop nog meerdere premonstratenzer stichtingen in zijn uitgestrekte bisdom bevestigd. De bijdrage besluit met zeer uitvoerige lijsten van bronnen en bibliografie. (H.J.)

2. — Ludger HORSTKÖTTER, *Das Magdeburger Domkapitel weigert sich 1604, die Gebeine des hl. Norbert an Kaiser Rudolf II. abzugeben*, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 353-355.

3. — Dominique-Marie DAUZET, *Saint Norbert: l'hagiographie aléatoire d'un fondateur énigmatique*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *infra*, n° 24), pp. 161-172. (H.J.)

4. — Ludger HORSTKÖTTER, *Norbert von Xanten*, in: Michael LANGER (Hg.), *Licht der Erde. Die Heiligen*, Pattloch-Verlag München 2006, S. 282-284. — Zielsetzung des Werkes, das einhundert heiligmäßige Persönlichkeiten würdigt, ist es, *narrative Zugänge* zu suchen. Das geschieht hier fiktiv, indem sich Norbert 1134 auf der Rückreise von Köln nach Magdeburg an markante Situationen aus seinem Leben erinnert. (L.H.)

S. Fridericus

5. — Ulrich G. LEINSLE, *Ličení a funkce světců ve Vita Fetherici a Vita Siardi* (Darstellung und Funktion des Heiligen in der *Vita Fretherici* und der *Vita Siardi*). In: *Světcí a jejich kult ve středověku* (Siehe Nr. 164), S. 143-156.

S. Gerlachus

6. — Filip M. SUCHAŇ, *Svatý Gerlach, eremita* (Der Heilige Gerlach, Eremit), in: *Světcí a jejich kult ve středověku* (Siehe Nr. 164), S. 157-165. (U.G.L.)

S. Godefridus

7. — Rezension: *Die Viten Gottfrieds von Cappenberg*, hrsg. von Gerlinde NIEMEYER und Ingrid EHLERS-KISSELER unter Mitw. von Veronika LUKAS, (Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi, Bd. 74), Hannover 2005, von Diana ZUNKER, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, S. 358-360.

8. — Ingrid EHLERS-KISSELETOVA, *Dělení reliquií na příkladu ostatků Gottfrieda z Cappenbergu* (Reliquienteilungen am Beispiel Gottfrieds von Cappenberg), in: *Světcí a jejich kult ve středověku* (siehe Nr. 164), S. 123-134. (U.G.L.)

B. Hroznata

9. — Der Tagungsband *Světcí a jejich kult ve středověku* (Siehe Nr. 164) enthält folgende Beiträge über den sel. Hroznata: Eva DOLEŽALOVÁ, *Jméno Hroznata v pozdně středověkých Čechách* (Der Name Hroznata im spätmittelalterlichen Böhmen), S. 29-36; Milan HLINOMAZ, *Hroznatiana v tepelském klášterním archivu a knihovně* (Materialien zu Hroznata in Archiv und Bibliothek des Stiftes Tepl), S. 37-46; Jindřich Zdeněk CHAROUZ, *Duchovní rozměr Hronznatovy osobnosti* (Die geistliche Dimension der Persönlichkeit Hroznatas), S. 47-50; Vratislav VANIČEK, *Spiritualizace étosu šlechty: miles Christianus, militia Dei* (K strukturní typologii raných elit) (Spiritualisierung des ritterlichen Ethos: *miles Christianus, militia Dei*: Zur strukturellen Typologie einer frühen Elite), S. 83-108. Gabriel WOLF, *Kanonizační řízení a současnosti* (Das Kanonisationsverfahren in der Gegenwart), S. 109-119, berichtet über den Stand des Heiligsprechungsverfahrens. (U.G.L.)

10. — In dem vom Stift Tepl herausgegebenen Sammelband *Na Hroznatově míse* (= auf Hroznatas Schüssel), Jg. 8 (2006), findet man unter anderem zwei Beiträge: Jindřich Zd. CHAROUZ (OPraem aus Selau), *Hroznata – der heilige Martyrer* (S. 13-16), und Milan HLINOMAZ, *Der selige Hroznata von Tepl* (S. 17-28), mit dem Untertitel *Sein Leben nach dem heutigen Kenntnisstand*. (K.D.)

S. Siardus

11. — Ulrich G. LEINSLE, *Ličení a funkce světců ve Vita Fetherici a Vita Siardi* (Darstellung und Funktion des Heiligen in der *Vita Fretherici* und der *Vita Siardi*). In: *Světcí a jejich kult ve středověku* (Siehe Nr. 164), S. 143-156.

Sancti et Beati

12. — J. JANSEN en C. CEULEMANS, *Inventaris van het roerend kunstpatrimonium van de Norbertijnenabdij van Tongerlo*, dl. 1, Brussel,

Tongerlo, 2006, zie *infra*, nr. 168. Dit werk bevat interessant iconografisch materiaal uit vooral de negentiende en de twintigste eeuw van bijna alle erkende heiligen en zaligen van de orde. Zie de personenindex achteraan het werk. (H.J.)

Ordo Praemonstratensis

13. — Helmut FLACHENECKER, *Grundzüge der Wirtschaftsverwaltung von Prämonstratenserstiften*, in: *Stift und Wirtschaft. Die Finanzierung geistlichen Lebens im Mittelalter* [= Schriften zur südwestdeutschen Landeskunde, Band 58], Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern, S. 45-59. Es wird entgegen aller bisherigen Darstellungsweise durchaus die Möglichkeit erwogen, dass die neuen Formen landwirtschaftlicher Nutzung zeitlich nicht zuerst bei den Zisterziensern, sondern bei den Prämonstratensern zu beobachten sind. Dafür werden Beispiele angeführt. Doch der zeitliche Vorsprung im 12. Jahrhundert war nur kurz. Seitdem verlief die Entwicklung in etwa parallel. (L.H.)

14. — Rezension: Sabine PENTH, *Prämonstratenser und Staufer. Zur Rolle des Reformordens in der staufischen Reichs- und Territorialpolitik*, (Historische Studien, Bd. 478), Husum 2003, von Ulrich KÖPF, in *Zeitschrift für Württembergische Landesgeschichte*, LXV, 2006, S. 556-557. (H.J.)

15. — Bernard ARDURA, «De conciles en réformes, les Prémontrés et leurs interprétations du charisme de saint Norbert (XVe-XXe siècles)», *Écrire son histoire. Les communautés régulières face à leur passé*, Saint-Étienne, Publications de l'Université de Saint-Étienne, 2005, 221-255 (C.E.R.C.O.R. Travaux et Recherches XVIII).

16. — Donatien DE CLERCK avec la collaboration de Gabriel WOLF et de Dominique-Marie DAUZET, *Hagiologe. Vie des saints, bienheureux et personnages considérables de l'Ordre de Prémontré. Edition française*, Windberg, Poppe-Verlag, 2005, XIV-398 pp. Cf. *Anal. Praem.*, LXXX, 2004, p. 300, n° 12.

Rezension des deutschen Hagiologions, von Eric STEINHÄUER, in *Cistercienser Chronik*, CVII, 2000, S. 416-418. (H.J.)

17. — Dans la *Revue d'histoire de l'Eglise de France*, 2004, n° 224, on trouve, aux pp. 191-207, un long article de B. ARDURA: «L'Ordre de Prémontré entre réformes, suppressions et restaurations en Espagne et en France (XVIe-XIXe siècles)». (X.L.O.)

18. — Nous avons seulement connaissance aujourd'hui d'un titre d'article déjà ancien, sans avoir pu encore nous le procurer à ce jour. La *Chronique chamboricienne*, qui doit être produite à Chambourcy, Yvelines, a consacré en son n° 2, année 2002, un article à: «L'Ordre

des prémontrés». Rappelons que sur le territoire actuel de cette commune se trouvait, jusqu'à la Révolution, l'abbaye de Joyenval. (X.L.O.)

19. — *Catalogus Ordinis Praemonstratensis 2000*, (Heeswijk), [2005], 511 pp. This catalogue represents the members of the Order in 2003/2004. The information is expressed in many different languages. Compare with the situation on 1.1.1995, cf. *Anal. Praem.*, LXXII, 1996, pp. 288-290, no. 71.

Overview of the mentioned communities:

In Rome the Order has its Generalate with St. Norbert's College.

The English Speaking Circary:

Immaculate Conception Canonry at Bayview (USA)

Daylesford (USA)

De Pere (USA) with the St. Joseph Priory at De Pere, the Holy Spirit House of Studies at Chicago, the Santa Maria de la Vid Priory at Albuquerque, the Priory of St. Moses the Black at Raymond (MS) and the mission in Iquitos (Peru)

Jamtara (MP, India) and its dependent houses in Bombay, Indira (Uttar Pradesh), Kallamkulam (Kerala), Quilon (Kerala) and Trichy (Tamil Nadu)

Kilnacrott (IRL)

Orange (USA) and its dependent house in San Pedro

Queens Park (Australia)

Storrington (England).

The Bohemian Circary:

Jasov (SK)

Nová Říše (CZ)

Strahov (CZ) and its dependent house in Holíč (SK)

Teplá (CZ)

Želiv (CZ).

The Brabantical Circary:

Averbode (B) with the Priory Sint-Michiel in Brasschaat, the Abbaye des Prémontrés de Bois-Seigneur-Isaac and the Sankt Norberts Stiftelse at Vejle (DK)

Berne (NL) with the Priors De Essenburgh at Harderwijk and De Schans at Tilburg

Grimbergen (B) with the St. Norbert's Priory at Kommetjie (South Africa) Park (B)

Postel (B)

Tongerlo (B) with a mission in the diocese Buta (R.D. du Congo) and the quasi-canonry in Chile (Chiguayante and Requínoa)

Oosterhout, Sint-Catharinadal (NL) (sisters' community)

Veerle, Immaculata (B) (sisters' community).

The French Speaking Circary:

Frigolet (F)

Leffe (B)

Mondaye (F) with the dependent Priories Sainte-Anne de Bonlieu, Saint-Pierre de Caen, Sainte-Foy de Conques, Notre-Dame des Neiges at Laloubère and the Priorato San Norberto at Miasino (I)

Saint-Constant (Canada)

Bonlieu, Sainte-Anne (F) (sisters' community).

The German Speaking Circary:

Geras (A) with the dependent communities Priorat St. Hermann-Josef at Fritzlar (D) and the Priorado de São Norberto at Itinga (Brasil)

Hamborn (D) and the dependent Priory at Magdeburg

Schlägl (A)

Speinshart (D)

Tepl-Obermedlingen (D) (of which the majority of confreres live in Mananthavady and Bangalore, India)

Wilten (A)

Windberg (D) and the dependent Priory at Roggenburg.

Hungarian Circary:

Csorna (H)

Gödöllő (H)

Magnovarad (R).

Canonries not belonging to a Circary:

Jaú (Brasil) with the dependent house at Pirapora do Bom Jesus and parish residences at Piracicaba and São Paulo

Kinshasa, Prieuré Notre Dame de l'Assomption (R.D. du Congo)

Montes Claros, Priorado de Nossa Senhora Aparecida e São Norberto (Brasil).

Canonries of Premonstratensian Sisters under special supervision of the diocesan Bishop:

Imbramowice (PL)

Kraków, Zwierzyniec (PL) with the dependent house at Doksany (CZ)

Toro, Santa Sofia (E)

Villoria de Orbigo, Santa María de la Asunción (E).

Communities of Sisters allied to the Order:

Berg Sion (CH)

Congregatio Sororum Praemonstratensius de Sacro Monte with seat in Bílá Voda u Javorníka (CZ), with a Slovak Province (seat in Vrbové, SK) and a Czech Province (seat in Radvanov)

Mariëngaard at Harderwijk (NL)

Rot an der Rot (D)

Tehachapi (USA)

Zsámbék (H). (H.J.)

Sorores

20. — *'Ricvera' Letters*, I, 2005, 63 pp. In this modest, photocopied booklet with black-and-white pictures, the various communities of sisters of the Premonstratensian Order present themselves. Texts in the own language of the communities are followed by the English translation. (H.J.)

21. — *Family of the Norbertine Sisters*, written by the different Communities of the Norbertine Sisters, Zsámbék, Premonstratensian Sisters, 2006, 50 pp. After short introductions about the canons regular, Saint Norbert and the Premonstratensian Order, the history of the Norbertine sisters, and the Premonstratensian sisters today, the existing communities of sisters are briefly presented. This booklet contains numerous colour pictures of the various houses and communities and of the meeting of representatives of the sisters' convents in Krakow in October 2004. (H.J.)

Liturgia

22. — Rezension: Gabriel Markus WOLF, *Trado meipsum ecclesiae*. Die Feiern der Eingliederung in den Prämonstratenser-Orden als Spiegel prämonstratensischer Spiritualität, Windberg 2005, von Ludger HORSTKÖTTER, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, S. 360-361.

Capitulum generale

23. — *Protocol of the Election Chapter in the Order of Canons Regular of Prémontré, Rome, September 28th – 30th 2003 and of the Prelates' Meeting, Rome, September 29th – October 4th 2003*, Rome, 2004, 90 pp., by Herman JANSSENS. Cf. *Anal. Praem.*, LXXX, 2004, p. 303, no. 20.

C.E.R.P.

24. — Martine PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées. Žďár – 2003. Bohême – Moravie*, Prémontré, 2004, 176 pp. Les actes contiennent entre autres: Herman JANSSENS, *Qui est le fondateur d'une abbaye?* aux pp. 123-128. Les autres contributions de ces actes concernant l'ordre de Prémontré sont mentionnées selon le sujet étudié.

Congregatio Canonicorum Regularium Sancti Victoris

25. — COULTER, Dale M., *Per visibilia ad invisibilia. Theological Method in Richard of St. Victor (d. 1173)*, (Bibliotheca Victorina XVIII), Turnhout, Brepols, 2006, 293 p. ISBN 2-503-52386-2. (B.A.)

PARTICULARIA

Adelberg

26. — Hermann EHNER, *Bildung umsonst – Die Umwandlung württembergischer Klöster in Schulen 1556*, in: *Schwäbische Heimat* 47 (2006), Heft 2, behandelt u.a. die in eine „Klosterschule“ umgewandelte Abtei Adelberg. (U.G.L.)

Antwerpen, Sint-Michiels

27. — Jaap VAN MOOLENBROEK, *Conflict en demonisering. De volksprediker Tanchelm in Zeeland en Antwerpen*, in *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, VII, 2004, pp. 84-141. Nieuwe en grondige studie over Tanchelm. In bijlage tekstuitgave van de *Brief van de Utrechtse kerk aan aartsbisschop Frederik van Keulen over Tanchelm, Everwacker en Manasses (1112-1114, vermoedelijk 1113)*, samen met een vertaling in het Nederlands, pp. 134-141.

De lezing van J. van Moolenbroek tijdens de contactdag *Norbertijnen en Zielzorg*, zie *infra*, nr. 122, werd opgesteld vanuit voorgaande studie.

Deze laatste tekst *Een pastoraal offensief in Antwerpen. Norbertus, de volgelingen van Tanchelm, en de stichting van het Sint-Michielsklooster in 1124*, werd opnieuw afgedrukt in de bundel Sabrina CORBELLINI e.a. (ed.), *Wonderen voor alledag. Elf opstellen over godsdienst en samenleving in de Middeleeuwen door Jaap van Moolenbroek, opnieuw uitgegeven bij zijn afscheid van de Vrije Universiteit [Amsterdam]*, (Middeleeuwse Studies en Bronnen, dl. XCVII), Hilversum, Verloren, 2006, pp. 13-29. Nieuw bijgevoegd is de afbeelding, p. 25, van de abtsstaf van de abdij van Heylisseem waarbij Norbert Tanchelm en de duivel vertrappt. Het afgebeelde materiaal is verguld zilverwerk en geen hout, de datering vermoedelijk ca. 1518 en niet tweede helft zestiende eeuw, zoals de legende vermeldt. (H.J.)

28. — P.J. GOETSCHALCKX (ed.), *Oorkondenboek der Witheerenabdij van S.-Michiels te Antwerpen*, dl. 1, Ekeren-Donk, 1909, VIII-325 pp. Dit boek, met de tekst van 290 oorkonden (1124-1283), werd onveranderd heruitgegeven in de reeks (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Reprints, dl. 251), Brussel, 2002, Publ. 3839. Andere delen zijn nooit verschenen. (H.J.)

29. — Marc VAN DE CRUYS en Marc CHERON, *Sint-Michielsabdij Antwerpen*, (Heraldiek van Abdijen en Kloosters, dl. 1), Wijnegem, Homunculus uitgaven, 2002, 36 pp. Bescheiden brochure, de historische inleiding over de abdij is zeer zwak. Verder worden, naast het wapenschild van de abdij, acht abdijszegels (13de-15de eeuw), een abtszegel (ca. 1260) en de wapenschilden van 34 abten (13de-18de eeuw) afgebeeld, met hun heraldische beschrijving en vanaf de vijftiende eeuw de wapenspreuk. P. 24 geeft de foto van het praalgraf op het Sint-Fredeganduskerkhof te Deurne van Waltman Jan-Baptist van Lissum, de laatste overlevende norbertijn van de abdij. (H.J.)

Arnstein

30. — Bruno KRINGS, *Ludvík z Arnsteinu* (Ludwig von Arnstein), in: *Světci a jejich kult ve středověku* (Siehe Nr. 164), S. 135-142. (U.G.L.)

Averbode

31. — André LEHR, *Desiderius Erasmus en het klokkenspel*, in *Berichten uit Het Nationaal Beiaardmuseum*, januari 2006, nr. 41, pp. 3-10. D. Erasmus schreef acht klokopschriften, bestemd voor zes klokken. Ze werden onder andere gepubliceerd, samen met een Engelse vertaling, in *Collected Works of Erasmus. Poems*, translated by Clarence H. MILLER, Toronto, 1993, pp. 63-65. A. Lehr kon na lang zoekwerk achterhalen dat de opschriften bestemd waren voor de nieuwe luidklokken die abt Gerardus vander Scaeft in 1503 door Willem Moer uit 's-Hertogenbosch liet vervaardigen, na de brand in de abdijkerk en toren te Averbode in de nacht van 25 op 26 oktober 1499. Deze klokken bleven niet bewaard. (H.J.)

32. — Donatiaan DE CLERCK, *Het huis waarin we wonen. De Abdij van Averbode*, (Averbode), 2004, 421 pp. Dit boek is geen wetenschappelijk werk, maar het brengt, met veel liefde voor de bewoners en het dienstpersoneel geschreven, een overvloed aan informatie bijeen over de bouwgeschiedenis van de abdij van Averbode vanaf omstreeks 1600 tot 1986. Tegelijk worden talrijke illustraties afgedrukt. (H.J.)

33. — Eric SEGHERS (red.), e.a., *De abdijkerk van Averbode*, Averbode, 2006, 46 pp.

IDEM (réd.), *Abbatiale des prémontrés d'Averbode*, Averbode, 2006, 46 pp.

Heruitgave van een eerder boekje, met gedeeltelijk andere foto's, zie *Anal. Praem.*, LXXX, 2004, p. 313, nr. 65. (H.J.)

34. — Maarten F. VAN DIJCK, *Botsende belangen. De zielzorg in enkele norbertijnenparochies in het Hageland gedurende de zeventiende en achttiende eeuw*, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 321-346. De besproken parochies werden bediend door norbertijnen van Averbode en Park. (H.J.)

35. — Jaak JANSEN, *Dagelijks leven in de Sint-Andrieskerk te Balen in de 17de-18de eeuw*, in *Taxandria*, LXXVII, 2005, pp. 231-244. Balen werd bediend door norbertijnen van Averbode. De auteur analyseert de bewaarde rekeningen van de kerkfabriek. (H.J.)

36. — Jaak JANSEN, *De devotie tot de H. Odrada in [de] Kempen tijdens de 17de eeuw*, in *Taxandria*, LXXVIII, 2006, pp. 83-98. Hoewel de H. Odrada volgens haar *vita* uit 1304 eeuwen voordien in Scheps, een oud gehucht van Balen, heeft geleefd, zijn haar relieken pas sinds 1654 in de parochie aanwezig. Ze kwamen uit Alem, via Hooge Mierde (1617) en Averbode (1651). In 1663 werd een deeltje van de relieken afgestaan aan Macharen bij Alem, in 1686 een ander deeltje aan Mol-Millegem. Een recente radiocarboondatering van de relik te Balen, uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel, stelde vast

dat de relik van de H. Odrada behoorde bij een persoon die in de achttiende eeuw moet hebben geleefd. (H.J.)

37. — *Odrada van Balen en de witte hengst*, in Mark VAN STRYDONCK e.a., *Relieken: echt of vals?*, Leuven, Davidsfonds, 2006, pp. 111-119. In toegankelijke taal geschreven verslag van de wetenschappelijke datering van de relik van de H. Odrada. (H.J.)

38. — Jan GERITS, *Votiefgaven voor de mariale bedevaartskerk van Kortebos in de 17de en de 18de eeuw*, in *Historische bijdragen over Sint-Truiden en omgeving opgedragen aan Kamiel Stevaux*, (Historische bijdragen over Sint-Truiden en omgeving, dl. 5), Sint-Truiden, Geschied- en Oudheidkundige Kring van Sint-Truiden, 2006, pp. 159-175. De auteur vermeldt de volgende schenkingen aan deze bedevaartskerk van de abdij van Averbode: schenkingen van praalkleedjes voor het Mariabeeld, liturgische paramenten en zilverwerk, glasramen als votiefgeschenken, schilderijen van premonstratenzer heiligen en zaligen als votiefgaven, en votiefschilderijen als dank voor bekomen genezingen. Aldus siert nog steeds een belangrijke reeks schilderijen van premonstratenzer heiligen en gelukzaligen de bedevaartskerk. De schilderstukken zijn niet ondertekend, maar zouden van de hand zijn van de Antwerpse schilder Abraham van Diepenbeek (1596-1675). Ze werden alle omstreeks 1655 door norbertijnen van Averbode als votiefgaven aan Onze-Lieve-Vrouw ter versiering van de kapel aangeboden. De namen van de schenkers en hun gepolychromeerde wapenschilden komen voor op elk schilderij. De afgebeelde heiligen en zaligen zijn: Godfried van Cappenberg (afb. p. 166), Hugo van Fosses, Herman-Jozef van Steinfeld, Adriaan Jansen van Hilvarenbeek, Andreas van Averbode, Waltman van Antwerpen, Norbert van Gennep, Macarius van Armenië, Siardus van Mariëngaarde, Gerardus van Clairfontaine, Frederik van Halum en Richardus van Sainte-Marie-au-Bois. Het is niet duidelijk of de reeks aangeboden schilderijen nog volledig is. Het ontbreken van Jacob Lacops, terwijl Adriaan Jansen er wel bij is – elders komen beide martelaren van Gorcum steeds samen voor – roept in dit verband vragen op. (H.J.)

39. — Een volledig nummer (uiteraard zonder de *Binnenkrant*) van *M&L. Monumenten, Landschappen en Archeologie*, XXV, 2006, nr. 6, november-december, 80 pp. is gewijd aan de binnenrestauratie van de abdijkerk te Averbode in 2000-2005. Het bevat de volgende afzonderlijke bijdragen: Anna BERGMANS, *De Sint-Jan-Baptistkerk in Averbode. Een toekomst voor haar verleden*, pp. 6-10, ten geleide, bij de datum van de inwijding van het nieuwe altaar is het jaartal '2001' weggevalen; Guido Jan BRAL, *De norbertijnerabdijkerk in Averbode*, pp. 11-19, de bouw van de abdijkerk geplaatst binnen de architectuurgeschiedenis van de barokke kerkenbouw in onze gewesten; Marc VANDERAUWERA, *Averbode: de restauratie van het barokke kerkinterieur en de herwaardering van de contemplatieve ruimte – een synthese*, pp. 20-28, een verslag van de restauratiecampagne door de ingenieur architect, *Master in Conservation*; Linda

VAN DIJCK, *De restauratie van het hoofdaltaar en de houten gepolychromeerde barokaltaren in de Sint-Jan-Baptistkerk in Averbode*, pp. 29-67, zeer gedetailleerd verslag van verschillende complexe restauratiedossiers, tegelijk gebaseerd op nieuw en grondig archiefonderzoek door Linda VAN LANGENDONCK; Linda VAN DIJCK, *De restauratie van de stucwerkaltaren in de Sint-Jan-Baptistkerk in Averbode*, pp. 68-78; *Summary*, pp. 79-80; het hele nummers is geïllustreerd met zeer talrijke kleurenfoto's, de omslagfoto werd genomen op zondag 19 september 2006. (H.J.)

40. — Erika BENATI RABELO, *Les imitations de marbre dans le baroque en Belgique*, dans Ana Isabel SERUYA (éd.), *Policromia a escultura policromada religiosa dos séculos XVII e XVIII. Estudo comparativo das técnicas, alterações e conservação em Portugal, Espanha e Bélgica. Actas do Congresso Internacional Lisboa 29, 30 e 31 Outubro de 2002*, Lisbonne, Instituto Português de Conservação e Restauro, (2004), pp. 95-102. L'auteur traite en autres des autels de Saint-Laurent, de Notre-Dame des Douleurs et de la Sainte-Croix dans l'église abbatiale d'Averbode.

Jana SANYOVA, *La technique du stuc-marbre. L'autel de Notre-Dame des Douleurs de l'église Saint-Jean-Baptiste à Averbode: un exemple de stuc-marbre en Belgique*, *ibidem*, pp. 103-112. L'autel étudié par cette collaboratrice de l'Institut Royal du Patrimoine Artistique de Bruxelles fut achevé par Franz Xaver Bader en 1773.

Myriam SERCK-DEWAIDE e.a., *Les techniques utilisées dans l'art baroque religieux des XVIIe et XVIIIe siècles au Portugal, en Espagne et en Belgique*, *ibidem*, pp. 119-155, mentionne également plusieurs autels de l'abbatiale d'Averbode.

Linda VAN DIJCK, *Les autels de Pieter I Scheemaecker[s] (1652-1714) à Averbode, œuvres tardives du baroque aux Pays Bas Méridionaux*, *ibidem*, pp. 253-260. (H.J.)

41. — Jean-Louis VAN BELLE, Jean-Louis JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774). Architecte et sculpteur namurois. Édition et analyse de son Grand Registre*, Namur, Province de Namur, 2006, 424 pp. Ce livre, merveilleusement édité, compte deux parties. La première contient quelques articles sur D.-G. Bayar et ses œuvres, par différents auteurs. Le livre se conclut sur Jean-Louis JAVAUX, *L'œuvre de D.-G. Bayar: essai d'inventaire*, pp. 405-411. L'œuvre d'art intérieure la mieux conservée de D.-G. Bayar est l'autel majeur de l'abbatiale d'Averbode (1753-1757), d'après un projet de F. Houssart († 1753). Plusieurs photographies d'ensemble et de détails illustrent le livre (pp. 87, 88, 92, 93 et 105). Il est toutefois trop peu mentionné que la table d'autel et le tabernacle ont été remplacé en 1781, la table d'autel et le tabernacle originels ont été déplacé vers l'autel de Saint Jean-Baptiste dans la même abbatiale. Les photographies publiées datent toutes d'avant la restauration de l'autel en 2003-2004. Une courte biographie de F. Houssart est donnée aux pp. 172-173. La note 2, p. 173, mentionne que les photographies des dessins originaux de Houssart, disparus dans un incendie à

Averbode en 1942, subsistent aux Archives de l'État à Namur, Fonds Wyffels-Simoens, vol. de planches, mais qu'en cours de reclassement, elles ne sont pas accessibles pour l'heure. D'autres travaux réalisés par D.-G. Bayar à Averbode sont: dallage en noir et blanc (1758-1774) et jubé avec médaillons du Christ et de la Vierge (1769-1770) (ill. pp. 4 et 86), tous deux également dans l'abbatiale. Dans ce contexte, les auteurs publient le texte de deux contrats entre l'abbaye et D.-G. Bayar, datant de 1753 (pp. 189-190) et de 1769 (p. 192), publiés auparavant par Pl. Lefèvre.

D.-G. Bayar a laissé un registre qui contient pour l'essentiel des données relatives aux commandes et livraisons d'œuvres en bois ou en pierre. Ce registre commence en 1729 et a été suivi durant toute sa vie: une source unique pour le travail du maître. La deuxième partie du livre contient une édition annotée de ce *Grand Registre*, suivi d'une table des noms de lieux et de personnes (pp. 197-404). Le *Grand Registre* est conservé en possession privée, les Archives de l'État à Namur en conservent une photocopie, cf. Jean-Louis VAN BELLE, *Le Grand Registre de Denis-Georges Bayar: le document*, pp. 46-52. (H.J.)

42. — Jozef VAN OSTA, *Zal deze feniks ooit herrijzen? Het grote Hippolyte Loret-orgel in de abdijkerk te Averbode*, in *Orgelpracht*, 1 (2004) nr. 1, pp. 6-11, ill. Het meesterwerk van de Belgische orgelbouwer H. Loret dateert uit 1853-1861 en werd volledig afgewerkt in 1866. Daar het zeer grote instrument geplaatst werd op een te klein oksaal (gebouwd door D.-G. Bayar in 1769-1770, zie *supra*, nr. 41), blijft de noodzakelijke grondige restauratie een heikele opdracht. *Dispositie*, p. 10.

C.J. ROELEVELD, 'Deze grote Loret; een fascinerende kleurendoos', *ibidem*, pp. 12-13, ill. Kort interview met abdijsorganist Jos Bielen. "De grote Loret zal zeker gerestaureerd worden, naar verwachting binnen tien tot vijftien jaar." (H.J.)

43. — Jutta DORPH-PETERSEN e.a. (ed.), *Sct. Norberts Menighed Vejle 1904 – 2004*, (Vejle), Sct. Norberts Menighed, 2004, 48 pp.

Elisabeth POULSEN e.a. (ed.), *Sct. Norberts Skole Vejle 1905 – 2005*, (Vejle), Sct. Norberts Skole, 2005, 48 pp.

Twee mooi uitgegeven en met talrijke foto's geïllustreerde gedenkboekjes naar aanleiding van de honderdjarige aanwezigheid van medebroeders van Averbode in de parochie Vejle (DK) en het jubileum van de katholieke school aldaar. Het eerste boekje bevat pp. 36-37 de volledige lijst van de 33 premonstratenzer missionarissen, waaronder Jan Sauter (1923-1936, † 1953) van Postel en Isfried Engels (1932-1934, † 1960) van Tongerlo. (H.J.)

44. — Ludo HELSEN, *Uit haar as herrezen. De bouwgeschiedenis van de kerk van Veerle na de brand van 1910*, Laakdal, Vrienden van het Museum, [2006], 44 pp. Bescheiden boekje over de heropbouw van de

kerk. In 1961 was de kerk opnieuw volledig in orde. De nieuwe kerk lijkt wel op de oude, toch zijn er wezenlijke verschillen: ze is acht meter langer, er is minder ijzerzandsteen in verwerkt en de torenspits is licht gewijzigd. Het koor van de oude kerk werd afgebroken en acht meter verder oostelijk heropgebouwd. Vanaf het einde van de veertiende eeuw had Veerle steeds een pastoor uit de abdij van Averbode. (H.J.)

45. — Rita GHESQUIERE, *Between Evangelisation and Economy. A Profile of Averbode Publishers (1920-2000)*, in Jan DE MAEYER, a.o. (eds.), *Religion, Children's Literature and Modernity in Western Europe 1750-2000*, (KADOC Studies on Religion, Culture and Society, vol. 3), Leuven, Leuven University Press, 2005, pp. 380-405. (H.J.)

46. — Frans DANEELS O.Praem., *La natura propria del processo di nullità matrimoniale*, in Héctor FRANCESCHI, Joaquín LLOBELL and Miguel A. ORTIZ (eds.), *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della «Dignitas Connubii»*, (Subsidia Canonica, vol. 4), Roma, Pontificia Università della Santa Croce, 2005, pp. 15-26.

IDEM, *Una introducción general a la instrucción Dignitas Connubii*, in *Ius Canonicum*, XLVI, 2006, pp. 33-58.

IDEM, *Una introduzione generale all'istruzione «Dignitas Connubii»*, in *Ius Ecclesiae*, XVIII, 2006, pp. 317-342.

IDEM, *Acta Tribunalium Sanctae Sedis. Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal. Responsio in re particulari de remedio restitutionis in integrum in causis nullitatis matrimonii. Commentarium*, in *Periodica de re Canonica*, XCV, 2006, pp. 553-565.

IDEM, *Il contenzioso-amministrativo nella prassi*, in Eduardo BAURA and Javier CANOSA (eds.), *La giustizia nell'attività amministrativa della chiesa: il contenzioso amministrativo*, Milan, Giuffrè, 2006, pp. 305-325. (H.J.)

47. — Francis DIERCKXSENS O.Praem., *Familie de Baillet-Latour, van Bourgondië tot Brasschaat*, Antwerpen, Petraco-Pandora, 2005, 88 pp. (H.J.)

48. — Kamiel DUCHATELEZ O.Praem., *De spiritualiteit van het dagelijkse leven*, Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 2004, 200 pp.

IDEM, *Op zoek naar levenswijsheid en levenskunst*, Geel, Campinia Media, 2006, 115 pp. (H.J.)

49. — Luc VANKRUNKELSVEN O.Praem., *Navios que se cruzam na calada da noite. Soja sobre o oceano*, tradução de Marianne Christina SCHEFFER, Cefuria, Editora Gráfica Popular, 2006, 252 pp. Braziliaanse vertaling van het boek vermeld in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, p. 367, nr. 30. (H.J.)

Beauport

50. — A signaler dans les *Cahiers de la presqu'île (Cercle d'histoire et d'archéologie de la presqu'île [Pleubien, côtes d'Armor])*, n° 10, 2005, pp. 39-57, un article de Robert MOULY: «Recherches sur Beauport et l'atelier monétaire des ducs de Bretagne». (X.L.O.)

51. — Gaëlle DEMANET, «Beauport et Doualas ou l'impossible union de deux abbayes 1677-1719», *Les Cahiers de Beauport. Recueil de textes*, n. 11 (2006) p. 4-13.

Michel-Yves BERNARD, «Un procès pour une messe», *ibid.*, p. 18-19. (B.A.)

52. — L'île de Bréhat, où vivait un prieur-recteur dépendant de Beauport, sert de cadre à un roman policier. On s'amusera à lire cette histoire où président de la République et cardinal secrétaire d'Etat du pape viennent inaugurer en catastrophe un moulin à mer, restauré dans cette commune. Lire de Jean-Luc LE PACHE, aux éditions Bargain, Quimper, 2002, collection «Enquêtes et suspense», ce petit livre intitulé: *Bréhat-culpa ou Le Moulin à mort*. (X.L.O. et H.J.)

Bellpuig

53. — Antoni GILI I FERRER, *Santa Maria de Bellpuig d'Artà*, (Col·lecció Quaderns de Patrimoni Cultural 10), Mallorca, Direcció Insular de Patrimoni Històric, 2006, 226 p. + Ill., ISBN 84-96069-53-2.

Cette publication en langue catalane présente le prieuré d'Artà, fondé vers 1230 par l'abbaye aragonaise de Bellpuig, dans l'île de Majorque. L'auteur a le mérite d'avoir réuni en une seule publication des documents anciens aujourd'hui dispersés dans divers dépôts d'archives. Nous avons ainsi une liste et des notices concernant dix-neuf prieurs claustraux qui gouvernèrent la petite communauté entre 1237 et 1400 – les Prémontrés regagnèrent Bellpuig en 1425 –, le tout agrémenté de renvois aux documents d'archives. L'ouvrage fournit également des références archivistiques et des notices succinctes mais très claires sur les lieux de culte du district pastoral d'Artà, sur les «vicaires perpétuels» de l'église paroissiale d'Artà, ainsi que sur les biens et l'exploitation du patrimoine du petit prieuré qui ne semble jamais avoir dépassé le nombre de dix religieux. Cette publication présente ensuite l'administration de l'ancien prieuré d'Artà après le départ des Prémontrés, par les propriétaires successifs, les Vivot, puis les Dameto jusqu'à nos jours; seulement en 1953 le chef de la famille Dameto renonça à son droit de patronage et de présentation du recteur d'Artà. L'ouvrage s'achève par l'édition de quarante deux documents d'archives en langue latine, depuis l'acte de donation du roi Jacques Ier au monastère de Bellpuig en 1230, jusqu'au bref apostolique du pape Sixte IV adressé à l'official de Tortosa, concernant une cause de la famille Dameto contre un certain

Guillaume Callar, en 1472. De belles illustrations montrent notamment l'ancienne église du prieuré, qui a fait l'objet de restaurations au cours des dernières années. (B.A.)

Berne

54. — 2 februari 2007 was de beladen gedenkdag dat de Abdij van Berne zich in 1857 metterwoon vestigde te Heeswijk met abt G. Neefs en enige confraters. De abt liet een eigen conventsgebouwtje optrekken, in de omgang steeds genoemd het Pastorietje, omdat de pastoor van Heeswijk van daaruit de nabijgelegen schuilkerk bediende.

Tevens werd de gerestaureerde abdijkerk na enige maanden weer in gebruik genomen, werd het gedenkboek *Berna ut Lucerna* gepresenteerd, geschreven door Jean VAN STRATUM en enige andere bekwame auteurs, die ieder een bepaald aspect van de 150-jarige historie van de Heeswijkse abdij belicht hebben. Het luxeboek, dat 261 pagina's en vele illustraties telt, is een fraai product van de eigen drukkerij.

Na zes jaren bestuur nam de resignerende abt Petrus Al afscheid. Hij kon zich verheugen over de koninklijke onderscheiding van Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Burgemeester A. Heijmans van de gemeente Bernheze vermeldde het apostolaat van P. Al voor de Oosterse Kerk en bijzonder zijn zielzorg onder de Oekraïense gemeenschap in Nederland sinds 1974.

Op 1 maart was het verkiezing van de nieuwe abt. Twee ronden resulteerden in de keuze van Eduard Cortvriendt, dit in aanwezigheid van abt-generaal Thomas Handgrätinger en Jeroen De Cuyper, abt van Tongerlo. Bij de intronisatie van de nieuwe abt in de abdijkerk werd een groepsfoto gemaakt, die afgedrukt staat in *Berne*, LX, 2007, nr. 2, p. 12.

De nieuwe abt Cortvriendt is geboren te Vlissingen op 24 april 1951. Voor zijn keuze was hij prior van De Essenburgh vanaf 2002 en van de Abdij in Heeswijk vanaf 2005. De ambtstermijn is zes jaar. De abtszegening door Mgr. A. Hurkmans, bisschop van Den Bosch, geschiedde in de abdijkerk op 22 april. Het wapen en de wapenspreuk *God beminnen en de naaste* van de nieuwe abt staan in kleur afgebeeld in *Berne*, LX, 2007, nr. 3, p. 12.

Het *Brabants Dagblad* en het *Bisdomblad* van Den Bosch schonken ruime aandacht aan de achterliggende motieven en ideeën van de nieuwe abt. (H.v.B.)

Beselich

55. — Berthold PRÖBLER, *Geistliche Weingärten an Rhein und Mosel um 1800*, in: *Jahrbuch für westdeutsche Landesgeschichte* 32 (2006), S. 310-320, befasst sich u.a. S. 318. mit dem Weinbau des Klosters Beselich. (U.G.L.)

Blanchelande

56. — Dans la *Revue de la Manche*, 2006, fasc. 191, pp. 9-23, l'article de Michel PINEL est consacré au «Prieuré de Broquebeuf à Lithaire». Il y avait d'abord en cet endroit un ermitage, dont les membres ont ensuite

formé l'abbaye de Blanchelande. L'ermitage devint ensuite, au moins aux débuts, un prieuré de l'abbaye. (X.L.O.)

Bohemiae Circaria

57. — Olivier CHALINE, *Les Prémontrés en Bohême à l'époque moderne: la reconstruction d'une circarie*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 25-45, ill.

Martine PLOUVIER, *Pour une visite des abbaye prémontrées de Bohême et de Moravie*, *ibidem*, pp. 78-115, ill. L'auteur y décrit L'abbaye de Strahov à Prague (pp. 78-86), L'église abbatiale Notre-Dame et Saint-Venceslas de Louka à Znojmo (pp. 87-90), L'abbaye de Teplá (pp. 91-92), L'abbaye Notre-Dame à Zábřehovice à Brno (pp. 93-98), L'abbaye Notre-Dame de Želiv (pp. 99-102), L'abbaye Notre-Dame de Doksy (pp. 102-105), L'abbaye de Rosa Coeli à Dolní Kounice (pp. 106-108), L'abbaye Saint-Pierre et Saint-Paul de Nová Ríše (pp. 109-113) et L'église de pèlerinage de Notre-Dame de Krtiny (pp. 114-115), dépendant de l'abbaye de Zábřehovice.

IDEM, Jean-Blaise Santini (1677-1723), *ibidem*, pp. 117-119. J.-B. Santini est l'architecte de, entre autres, l'église de pèlerinage de Notre-Dame de Krtiny (1713), l'église de la Nativité de la Vierge à Želiv (1714) et la ferme de Nový Dvůr, ferme dépendant jadis de l'abbaye de Teplá, ou fut fondé en 2002 un monastère trappiste. Selon le site web du monastère (2007), Kilian Ignatz Dientzenhofer (1689-1751) est l'architecte de la ferme. (H.J.)

58. — Karel DOLISTA, *La restitution des biens culturels aux ordres religieux après 1989*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 71-75. (H.J.)

Bois-Seigneur-Isaac

59. — Le 16 mai 2005, Joseph André Deliège (°1912) est décédé en l'abbaye d'Averbode. Il était le dernier confrère survivant de l'abbaye autonome de Bois-Seigneur-Isaac, supprimée en 1957. (H.J.)

Bonlieu, Sainte-Anne

60. — Dominique-Marie DAUZET, *Marie Odier de la Paillonne, restauratrice des Norbertines en France (1840-1905): de l'archivage des faits à l'écriture fondatrice*, dans *Écrire son histoire. Les communautés régulières face à leur passé*, (C.E.R.C.O.R. Travaux et Recherches, t. XVIII), Saint-Étienne, Publications de l'Université de Saint-Étienne, 2005, pp. 657-665. (H.J.)

61. — Marie Odier de la Paillonne (1840-1905). «L'abbesse des champs», dans Dominique-Marie DAUZET, *La mystique bien tempérée. Écriture féminine de l'expérience spirituelle XIXe-XXe siècle*, Paris, Les Éditions du Cerf, 2006, pp. 169-197. (H.J.)

Bonne-Espérance

62. — Philippe PETRE (textes) et Pierre PEETERS (photographies), *L'abbaye de Bonne-Espérance 1130-2005. Patrimoine majeur de Wallonie*, Tournai, Incipit, 2005, 160 pp. Ce livre d'une belle présentation et très richement illustré est avant tout un livre d'art. En effet, il ne présente pas l'histoire complète de l'ancienne abbaye prémontrée, devenue depuis 1830 petit-séminaire, et actuellement collège épiscopal du diocèse de Tournai. Une première partie en expose toutefois de manière sommaire les grandes lignes ainsi que les listes des anciennes paroisses (p. 17) et des 21 fermes de l'abbaye au moment de la Révolution française (p. 23). Une seconde partie présente les locaux principaux de l'ancienne abbaye. Citons les cinq tableaux du réfectoire sur la vie de saint Norbert, exécutés par le peintre valenciennois Bernard Fromont (1715-1755) (pp. 62-65) ainsi que l'attention spéciale pour la bibliothèque et ses possessions anciennes et actuelles de livres et de manuscrits (pp. 70-81). Les sceaux de l'abbaye ont également été rassemblés (pp. 82-83). L'église renferme entre autres des statues de 2,5 m des saints de l'ordre Frédéric de Hallum, Evermode et Isfrid de Ratzeburg ainsi que saint Norbert, de 1789 du sculpteur brugeois Joseph Fernande (1741-1799) (pp. 110-111). Un tableau du dix-septième siècle représentant Frédéric de Hallum est également illustré (p. 89). Le livre se termine par une contribution développée sur la statue miraculeuse de Notre-Dame de Bonne-Espérance et une bibliographie intéressante. (H.J.)

Braine, Saint-Yved

63. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. Deux actes de l'évêque Barthélemy de Joux étaient destinés à l'abbaye de Saint-Yved de Braine: n°s 190 (1139) et 264 (1145), cf. O. GUYOTJEANNIN (éd.), *Le chartrier de l'abbaye Prémontrée de Saint-Yved de Braine*, Paris, 2000, p. 243, n° 103 et p. 242, n° 102. (H.J.)

Brandenburg

64. — Im Verlag Schnell und Steiner, Regensburg, erschienen folgende Schriften: Helmut REIHLEN (Hg.), *Liturgische Gewänder und andere Paramente im Dom zu Brandenburg*, 496 Seiten, ca. 475 Abbildungen und Zeichnungen, ISBN 3-7954-1684-3, Preis 148,- Euro. — Helmut REIHLEN (Hg.), *Heilige Gewänder, Textile Kunstwerke*. Die Gewänder des Doms zu Brandenburg im mittelalterlichen und lutherischen Gottesdienst [Schriften des Domstifts Brandenburg, Band 1], 140 Seiten, 38 Abbildungen, ISBN 3-7954-1726-0, Preis 19,90 Euro. — Beate BRAUN-NIEHR, *Das Brandenburger Evangelistar* [Schriften des Domstifts Brandenburg, Band 2], 104 Seiten, 46 Abbildungen, ISBN 3-7954-1698-0, Preis 19,90 Euro. — C. GERTLER und E. BADSTÜBNER, *Der Dom zu Brandenburg an der Havel* [Große Kunstführer, Band 222], 64 Seiten, 58 Abbildungen, ISBN 3-7954-1770-3, Preis 12,90 Euro. (L.H.)

Bucilly

65. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. L'évêque Barthélemy de Joux confirme dans la règle de saint Augustin, selon la teneur de l'ordre de Prémontré, l'abbaye de Bucilly, autrefois occupée par des religieuses: n° 295 (1148). L'édition contient deux autres actes du même évêque pour Bucilly: n°s 301 (1148) et 302 (1148), un acte pour la communauté religieuse précédente: n° 170 (1135) et trois falsifications, probablement rédigées par les prémontrés après l'épiscopat de Barthélemy: n°s 63, 85 et 88. (H.J.)

Cappenberg

66. — Wolfgang BOCKHORST, *Die Beziehungen zwischen der Stadt Lünen und dem Stift Cappenberg im Mittelalter*, in: *Westfälische Zeitschrift* 156 (2006), S. 9-23. (L.H.)

Ciudad Rodrigo, Santa Maria de Caridad

67. — Terrence LAUERMAN, 'The Storks of La Caridad by Dr. Florence B. Weinberg. Book Review and Historical Commentary', in *Communicator. The English Speaking Circary of the Order of Prémontré*, XXIII, 2005, no. 2, pp. 48-52. The historical setting for the novel is the Premonstratensian abbey of Nuestra Señora de la Caridad. The story is set in the second half of the eighteenth century. F. Weinberg's book was published in 2004 by Twilight Times Books. (H.J.)

Clairfontaine

68. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. Acte concernant les possessions de Prémontré à Clairfontaine: n° 113 (1126); l'évêque Barthélemy de Joux confirme les dispositions de Hugues de Fosses, abbé de Prémontré, qui introduit la règle de saint Augustin dans le lieu de Clairfontaine: n° 137 (1131); autres actes concernant Clairfontaine: n°s 165 (1135), 175 (1137), 246 (1144), 299 (1148), 319 (1131-1151).

En note n° 194, p. 226, l'auteur dit ne pas avoir identifié la bulle à laquelle renvoie l'acte n° 137 (1131). Il s'agit de la bulle *Apostolicae disciplinae* du 16 février 1126, cf. W.M. GRAUWEN, *Lijst van oorkonden waarin Norbertus wordt genoemd*, dans *Anal. Praem.*, LI, 1975, pp. 148-149, n° 24; J.L., n° 7244.

La datation 1126-1151 du n° 319 par l'auteur peut être réduite à partir du contenu de l'acte n° 137 à 1131-1151. (H.J.)

Csorna

69. — Szabolcs A. SZUROMI O.Praem., *The Constitutions of the Fourth Lateran Council (1215) according to its Theological, Canonical and Historical Aspects*, in *Rivista internazionale di diritto comune*, XV, 2004, pp. 185-199.

IDEM, *The Importance of the Councils of Toledo of the 6th – 8th Centuries in the Spanish and in the Universal Canonical Discipline of the Church*, in *Folia Theologica*, XVII, 2006, pp. 227-237.

IDEM, *A Snapshot from the Process of the Textual Development of Ivo's Works (Comparative Analysis of Angers, Bibliothèque municipale[e], Ms. 369 with BAV Reg. lat. 973 and other Textual Witnesses)*, in *Ius Ecclesiae*, XVIII, 2006, pp. 217-238. (F.Da. and H.J.)

Cuissy

70. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. Acte datant d'avant l'adhésion de Cuissy à l'ordre de Prémontré: n° 83 (1118); actes pour l'abbaye prémontrée: n°s 191 (1139), 192 (1139), 224 (1142), 238 (1143), 278 (1147). (H.J.)

Daylesford

71. — Francis X. CORTESE, *The "Philadelphia Story" – a Partial View*, in *Communicator. The English Speaking Circary of the Order of Prémontré*, XXII, 2004, no. 2, pp. 58-72 and p. 52. A community of Norbertine fathers started a school in Philadelphia and headed it from 1934 until 2000. It belonged to the canonry of (West) De Pere, later Daylesford. (H.J.)

De Pere

72. — Xavier G. COLAVECHIO (ed.), *Letters written in Good Faith*, vol. 2: *The Story continues*, translations from the Dutch by Walter LAGERWEY, De Pere (WI), Alt Publishing Co., 2006, vi-274 pp. After a first volume with translated letters and documents concerning the period 1893-1902, cf. *Anal. Praem.*, LXXIV, 1998, pp. 152-155, now a second volume was published with letters nos. 209-346 from 1903 until 1947, when S. Killeen was elected Abbot Coadjutor from the founder, Abbot B. Pennings; 70 nos. date from the period 1903-1914. There is also a brief biography of some of the first Dutch founders, as well as pictures of important buildings. This book so opens up once again ample source material concerning the history of the canonry of West De Pere. The *Afterword* very briefly elaborates on the period until 1989. At the end, some letters from 1807-1809 are published, from the Abbot of Berne to the Bishop of Baltimore with the request to move his community to his diocese. The Bishop's affirmative reply was sent to Bern in Switzerland, however, and therefore never reached its addressee. (H.J.)

73. — Bernard ARDURA, *Erectio Canoniae de West de Pere ad dignitatem Abbatialem et nominatio primi Abbatis, Bernardi Pennings, die 10^a mensis Februarii A.D. MCMXXV*, dans *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 347-352.

Dielegem

74. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. Pour l'abbaye de Dielegem, D.-G. Bayar livra une boule et ouvrages en marbre (1759-1762), cf. Inventaire, p. 406 et Table, p. 398. (H.J.)

Dragsmark

75. — Christer ANDERSSON, *Dragsmarks Kloster samt Dragsmarks och Bokenäs kyrkor*, Skärhamn, Båtdokgruppen (www.batdok.com), 2006, 165 pp., ISBN 91-87360-40-3; English *Abstract*, pp. 11-14. Beautifully published book about the monastery of Dragsmark and the churches of Dragsmark and Bokenäs. (H.J.)

Drongen

76. — Johan DECAVELE, e.a. (ed.), *De Oude Abdij van Drongen. Elf eeuwen geschiedenis*, Drongen, Oude Abdij van Drongen vzw, 2006, 527 pp., *Résumé* (pp. 449-454), *Summary* (pp. 455-460). Vanaf 915 bestond er een kanunnikengemeenschap in Drongen, in het graafschap Vlaanderen. In 1138 nam de in 1136 in Zalegem (gemeente Beveren) opgerichte gemeenschap van norbertijnen haar plaats in. Iwein, heer van Aalst, Waas, Liedekerke en Drongen wordt als de stichter aanzien die de gemeenschap van de noodzakelijke financiële middelen voorzag. Tot de abdij behoorden de afhankelijke zuster gemeenschappen van Petegem (gemeente Deinze), die na de twaalfde eeuw opnieuw verdween, en van Serskamp, die later naar Tussenbeek verhuisde (beide gemeente Wichelen) en verzelfstandigde. Met de loop der jaren nam het belang van de dicht bij de stad Gent gelegen abdij toe, al groeide ze, in vergelijking met de bekende Brabantse abdijen, nooit uit tot een rijke en toonaangevende instelling. Tijdens de Opstand in de Nederlanden werd de abdij fel geplunderd in 1566, uitgedreven in 1578 en bijna volledig afgebroken in 1579. Een deel van de verspreide norbertijnen vond een toevlucht in het refugehuis in Gent. Pas in 1698 keerde de gemeenschap terug naar een op de oude site nieuw gebouwde abdij. Hier kon ze terug opleven tot 1796, al kende ze nooit een hoogstaande culturele uitstraling. Na de opheffing kregen de gebouwen een industriële functie, tot ze in 1836-1851 werden gekocht door de herstelde jezuïetenorde. Deze verbouwde en vergrootte het complex aanzienlijk en bracht er tot vandaag allerlei vormingsactiviteiten in onder. Zij nam ook het initiatief tot het opmaken en uitgeven van deze uitgebreide studie. Hiervoor werd een beroep gedaan op het Leuvense KADOC, dat de studie multidisciplinair uitwerkte en een beroep deed op 22 auteurs. Ongeveer de helft van het mooi verzorgde en rijk geïllustreerde boek – talrijke illustraties zijn foto's van de bewaarde bronnen – is gewijd aan de norbertijner abdij.

Bijdragen met betrekking tot de premonstratenzer geschiedenis: Brigitte MEIJNS, *Een grafelijke stichting van seculiere kanunniken vóór 915 tot aan de omvorming tot norbertijnenabdij in 1138*, pp. 21-43; Paul

TRIO, *Een middelgrote norbertijngemeenschap in de Gentse marge 1136/38 – ca. 1580*, pp. 45-93 – de auteur heeft zich onvoldoende ingewerkt in de algemene premonstratenzer geschiedenis; Thomas COOMANS, *Bouwstenen voor de middeleeuwse architectuurgeschiedenis*, pp. 95-105; Guido Jan BRAL, *Archeologische opgravingen op de site van de voormalige abdij- en parochiekerk*, pp. 106-113 – de opgravingen vonden plaats in 1969-1976; Marc CARNIER, *Het parochiebezit: financieel gewin versus zielzorg*, pp. 115-125; Johan DECAVELE, *In de maalstroom van het opkomende protestantisme en de Nederlandse Opstand 1566-1584*, pp. 131-149 – norbertijn van Drongen Michaël de Ghiers werd uiteindelijk abt in Dommartin (p. 147); Eddy PUT, *Kloosterleven en parochiezorg in het teken van de katholieke hervorming 1584-1797*, pp. 151-169 – lijst van de parochies, p. 163 (vergelijk met de lijst p. 199); Halewijn MISIAEN, *Als een feniks uit zijn puin herrezen: een architectuurhistorische benadering*, pp. 171-195 – de auteur beschrijft zowel het Drongenhof te Gent als de heropgebouwde abdij; Hanne VAN HERCK, *Het domein als bestaanszekerheid: verwerving en beheer van het patrimonium*, pp. 203-227 – beredeneerde analyse van het financiële beheer van de abdij doorheen de eeuwen, de aangifte van 1786/87 ontbreekt (BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, Rekenkamer, nr. 46.897, cf. *Anal. Praem.*, LVI, 1980, p. 312); Martine DE REU, *De bibliotheek en het intellectuele leven*, pp. 229-255 – de middeleeuwse bibliotheek en het archief gingen grotendeels verloren in 1566 en 1578, *Appendix I: Nog bewaarde boeken van de norbertijnenabdij van Drongen*, pp. 251-253, 22 nrs., *Appendix II: Drukwerk in opdracht van de norbertijnenabdij van Drongen* (1658-1793), pp. 253-255; Luc ROBIJNS, *Het kunstpatrimonium*, pp. 257-269; Stefan VAN LANI, *Een revolutionaire tijd: opheffing, confiscatie en openbare verkoop ca. 1783 – ca. 1798*, pp. 275-287 – met de lijst van de laatste kanunniken van Drongen (p. 287); Bijlage 1: Luc ROBIJNS, *Catalogus van het kunstpatrimonium*, pp. 461-470; Bijlage 3: Hanne VAN HERCK, *Bezittingen van de abdij van Drongen, 1138-1797*, pp. 474-480; Bijlage 4: Paul TRIO en Eddy PUT, *Lijst van de abten 1136-1797*, p. 481; *Bibliografie*, pp. 486-507 – met inleiding over de bewaarde archieven; *Index van persoonsnamen* en *Index van plaatsnamen*. (H.J.)

Dryburgh

77. — Francesco PALLESCHI, *L'origine de Dryburgh en Écosse*. Adam Scot, troisième abbé de la maison, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 129-139. (H.J.)

Durford

78. — Janet H. STEVENSON (ed.), *The Durford Cartulary*, (Sussex Record Society, Vol. 90), Lewes, 2006, li-163 pp., ISBN 085445-069-6. After an ample introduction about the Order, the Abbey and the manuscript, the editor presents the entries of the acts of this late fourteenth century Latin cartulary (LONDON, British Library, Cotton MS Vespasian E XXIII) in a

full calendared version: every person and place and everything of substance are included. This concerns 335 numbers from the period 1158 until 1364. Then follow in *Appendix I: Selected deeds relating to Durford abbey not entered in the cartulary* (nos. 336-360, 1266-1536); *Appendix II: Abbots of Durford* (no. 361, by 1174-1536); *Appendix III: Canons and other religious of Durford Abbey* (no. 362, c. 1175-1536); *Appendix IV: Ordinations to the Title of Durford Abbey* (no. 363, 1349-1521); *Appendix V: Concordance* (of numbers, foliation, and pagination, no. 364). An *Index of Persons and Places* and an *Index of Subjects* conclude the whole. Three preserved seals of Durford Abbey (13th-14th century) are depicted in front of the book. In this manner, this publication deservedly opens up widely the most important preserved sources concerning Durford Abbey. (A.S., P.M., and H.J.)

L'Étanche

79. — Dans *Le Pays lorrain*, 2002, 99e année, vol. 83, pp. 206-209, Pierre SIMONIN pousse un cri d'alarme angoissé: «Un bâtiment à sauver: l'abbaye prémontrée de l'Étanche à Deuxnouds-aux-Bois (Meuse)». (X.L.O.)

Étival

80. — Un prix de 4000 €, fondé, et remis aux bénéficiaires par le commissaire-priseur Deburaux, a récompensé M. et Mme Henry Claude, et M. et Mme Marc Grosjean, actuels propriétaires du logis abbatial d'Étival. Depuis un quart de siècle, ces personnes oeuvrent avec dévouement pour la restauration de ce logis abbatial, où est décédé Charles-Louis Hugo. (X.L.O.)

Flabémont

81. — J. JANSEN et C. CEULEMANS, *Inventaris van het roerend kunstpatrimonium van de Norbertijnenabdij van Tongerlo*, t. 1, Bruxelles, Tongerlo, 2006, cf. *infra*, n° 168. N° 183 et ill. n° 128 (pp. 179-180): buffet aux armoiries de l'abbaye de Flabémont et de l'abbé commendataire Jacques Charles de Brisacier (1690-1706), provenant de cette abbaye. (H.J.)

Floreffe

82. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. Pour l'abbaye de Floreffe, D.-G. Bayar réalisa un autel et trois tombes (1745), ouvrages non spécifiés (1746-1762), grands cartouches (pour l'église?) (1747), une cheminée (1754) et un tabernacle (non placé), cf. Inventaire, p. 407 et Table, p. 399. Voir également la photo p. 132. (H.J.)

Fontenille

83. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. Dans l'acte n° 209 (1141), l'évêque Barthélemy

de Joux confirme les biens à Fontenille qu'il a autrefois donnés à Norbert ainsi que d'autres biens en ce lieu, pour l'entretien des sœurs de Prémontré que l'abbé Hugues de Fosses y a envoyées. (H.J.)

France

84. — Xavier LAVAGNE D'ORTIGUE, *Textes concernant les prémontrés de France, 1766-1788 (rapports avec la Commission des réguliers, Acta... des chapitres nationaux)*, dans *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 5-282.

Frigolet

85. — Dans l'ouvrage paru en 2001: «Les missions intérieures en France et en Italie du XVIe au XXe siècle», on trouvera aux pp. 349-358, un article de M. Jean BROT, bibliothécaire de l'abbaye de Frigolet: «Le père Xavier de Fourvières (1855-1912). Un aspect de la prédication en langue provençale». (X.L.O)

86. — (Sr. Veronica FOREST = Letitia FOREST, avec la collaboration de Michel ARRO M.E.P.), *Our Story*, (Majowe Centre, Johor [Malaisie]), [1991], 172 pp. Ce curieux livret est une édition privée sur C.E. Tardy et ses nombreux descendants. Ernest Tardy, né à Bitche (Moselle) en 1835, a été ordonné prêtre en 1859 pour les Missions Étrangères de Paris et est envoyé comme missionnaire en Chine. Il quitte la congrégation en 1873, change son nom de famille en Karl et épouse Emma Florence Locke (1861-1913), de qui il aura dix enfants. En 1898, E. Tardy rentre en France et entre sous le nom de fr. Charles à l'abbaye de Frigolet, où il émettra profession. Il meurt lors du séjour de la communauté de Frigolet à Leffe le 14 avril 1908, où il est enterré. L'abbaye de Frigolet conserve une chape réalisée en étoffe qu'il a rapporté de Chine. L'auteur du livre, sa petite-fille, est membre des Sisters of the Infant Jesus. (H.J.)

87. — ARDURA, Bernard, «Abbayes et monastères aux racines de l'Europe: culture et mémoire», Andreas SOHN (Hg.), *Memoria: Kultur – Stadt – Museum. Mémoire: Culture – Ville – Musée. Sonderdruck*, Bochum, Verlag Dr. Dieter Winkler, 2006, 59-79.

Grimbergen

88. — Frank DAELEMANS en Jos BOSCHMANS (ed.), *Leven en Lijden in Woelige Tijden. Grimbergen, de abdij en de regio 1780-1830. Huldeboek voor prelaat Werenfried P. Wagenaar voor zijn tweeëntwintigjarig abbatiaat*, met voorwoord van Godfried Kardinaal DANNEELS en Thomas HANDGRÄTINGER, Grimbergen, De Vrienden van de Abdij van Grimbergen, 2004, 271 pp. Na Gereon Cornelis VAN BOESSCHOTEN, *Werenfried Petrus Wagenaar, abt van Grimbergen*, pp. 11-19, behandelen acht auteurs in evenveel bijdragen totaal verschillende aspecten van het in de titel geformuleerde onderwerp, over de periode 1775-1851. Informatie

buiten deze periode vinden we in: Cecilia VIÉRIN, *Het kunstpatrimonium van de Grimbergse norbertijnenabdij in de greep van de Franse bezetter*, pp. 101-130, waar de auteur ook het ontstaan en de groei van dit patrimonium behandelt; Kamiel D'HOOGHE, *Lijst van [kosters], organisten en andere musici in de abdij van Grimbergen* (allen leden van de abdij), pp. 155-157, en *Proeve van lijst van organisten van de abdijskerk te Grimbergen* (ca. 1510 – 2004), p. 157; Jaak OCKELEY, *Het abdijsbeluik in Grimbergen einde 18de – begin 19de eeuw*, pp. 221-246, gaat door tot 1854; Marjolijn VAN DAMME, *De heropbouw van de abdij*, pp. 247-262, loopt uit tot heden. (H.J.)

Hamborn

89. — Uwe BECKER, *Karl Adalbert von Beyer (1764-1842). Abt von Hamborn und Weihbischof in Köln*, in: Reimund HAAS und Jürgen BÄRSCH, *Christen an der Ruhr*, Band 3, Münster 2006, S. 46-59. (L.H.)

90. — Ludger HORSTKÖTTER, *Die Jahrgedächtnisstiftung der Essener Äbtissin Schwanhild, die Höfe „Bodenbom“ und „in den Bongart“ in Duisburg-Beeck, die Hufe „auf dem Dick“ in Essen-Dellwig und die Abtei Hamborn in Duisburg*, in: *Das Münster am Hellweg* 59 (2006), S. 133-146.

Havelberg

91. — Sebastian SIGLER, *Anselm von Havelberg*. Beiträge zum Lebensbild eines Politikers, Theologen und königlichen Gesandten im 12. Jahrhundert, Shaker Verlag Aachen 2005, 365 Seiten, Dissertation bei Prof. Dr. Odilo Engels im Fach Geschichte an der Universität Köln, 29,80 Euro, ISBN 3-8322-3916-2. (L.H.)

92. — Annette KUGLER-SIMMERL, *Bischof, Domkapitel und Klöster im Bistum Havelberg 1522-1598*. Sturkturwandel und Funktionsverlust (Studien zur brandenburgischen Landesgeschichte, Bd. 1), Berlin: Lukas 2003. (U.G.L.)

Heylissem

93. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. Pour l'église paroissiale de Linsmeau (commune de Hélécine), paroisse de l'abbaye de Heylissem, D.-G. Bayar réalisa l'autel majeur (1740), cf. Inventaire, p. 408 et Édition annotée, pp. 319-320. Pour l'abbaye de Heylissem, il fournit les sculptures du frontispice (1744), cf. Inventaire, p. 407 et Édition annotée, p. 334. (H.J.)

Jamtara

94. — *Our Norbertine Heritage*. Conferences presented to the Chapter Fathers on October 1 & 2, 2004, by Roman VANASSE, Jamtara, St. Norbert

Abbey, (2005), ii-36 pp. This booklet is published to mark the platinum jubilee of the Norbertine presence in Jabalpur diocese, M.P. (1929-2004). (H.J.)

Jerichow

95. — Das Klostermuseum Jerichow, Am Gut 1, D-39319 Jerichow, gibt in zwangloser Folge die Schriftenreihe *Lapidarium Jerichowense* heraus, jeweils im Umfang von etwa 60 Seiten für ca. 3 Euro. Es ist eine Sammlung von *Bausteinen* zum Kloster Jerichow, zum Backsteinbau allgemein und zur Geschichte der Stadt Jerichow. Zu Heft 1 (2002) und Heft 2 (2003) siehe AnPraem 80 (2004), S. 335. — Heft 3 (2003): Dr. Hellmut MÜLLER, *Bemerkungen zur Krypta der Jerichower Stiftskirche und ein Vorschlag zur Deutung ihrer Kapitellplastik*. — Heft 4 (2004): Die Grafen von Stade als Stifter des Klosters Jerichow, hölzerne Erstkonstruktion des Kreuzgangs?, Backsteinbauten in der Altmark, eine Urkunde von 1336 für die Stadt Jerichow usw. — Heft 5 (2004): Der historische Backstein und sein Herstellungsverfahren, die Familie des Jerichower Domänenpächters Schrader im 19. Jahrhundert usw. — Zu Heft 6 (2005) siehe AnPraem 82 (2006), S. 375. — Heft 7 (2006): Bauforschung am Westflügel der Stiftsklausur Jerichow mit Fotos und Planzeichnungen. (L.H.)

Jovilliers

96. — Le périodique *Connaissance de la Meuse*, a publié en 2005, n° 76, pp. 2-7, quelques notations avec photographies de Michelle VARNIER sur l'abbaye de Jovilliers. (X.L.O.)

Keizerbosch

97. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. D.-G. Bayar livra des pierres pour une façade au monastère des soeurs norbertines de Keizerbosch (1768), cf. Inventaire, p. 407 et Table, p. 400. (H.J.)

Kinshasa, N.D. de l'Assomption

98. — Le 28 août 2006, en présence de l'Abbé Général de l'ordre de Prémontré, Mgr Thomas Handgräter, et du Prieur *de regimine* du Prieuré Notre-Dame de l'Assomption de Kinshasa, Rme Père Donatien Kaloba Kisumbi M'Kobo, S.Ex. Mgr Giovanni Scanavino, évêque d'Orvieto-Todi (Italie), a officiellement installé dans la paroisse de San Nicolò à Montecastrilli, province de Terni, trois confrères congolais, P. Faustin Mbula, supérieur et curé, P. Robert Biakakomba et P. Gabriel Tankwa Lumbele, pour constituer une maison dépendante du Prieuré de Kinshasa. (B.A.)

Koningsveld

99. — Gerrit VERHOEVEN, *Dwarsliggende jonkvrouwen. Verzet tegen hervormingen in Hollandse adellijke vrouwenkloosters*, in *Signum*, XVIII,

2006, pp. 102-107. Dit korte artikel geeft de pogingen weer van de kerkelijke overheden in 1452-1461 om in het norbertinessenklooster Koningsveld de observantiebeweging ingang te doen vinden. Gemakkelijk ging het niet. Een nieuwe bron hierover is een nog maar nauwelijks bestudeerd 'visitatiecartularium' van de abten van Mariënweerd, die de paterniteit over Koningsveld bezaten. De afgedrukte tekst is de samenvatting van een lezing gehouden tijdens het zestiende symposium van Signum op 28 oktober 2006 in Dordrecht. (H.J.)

Lahonce

100. — La petite abbaye de Lahonce a droit à un article, de J. MESTELAN, «L'abbaye des prémontrés de Lahonce», paru dans le *Cercle généalogique du Pays basque*, 2001, n° 33, pp. 5-7. (X.L.O.)

101. — Gilles DESPORT consacre un article à «Mouguerre», dans la revue basque *Ekaïna*, 2001, n° 79, pp. 179-196. Ce prieuré-cure de Lahonce fut desservi par des prémontrés jusqu'en 1791. (X.L.O.)

Laon, Saint-Martin

102. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *infra*, n° 141. Actes pour le chapitre existant de Saint-Martin à Laon: n°s 81 (1118), 82 (1118), 97 (1122), 98 (1122); l'évêque Barthélemy de Joux met à la disposition de Norbert la collégiale de Saint-Martin de Laon: n° 105 (1124); autre actes concernant cette abbaye: n°s 117 (1128), 120 (1129), 121 (1129), 122 (1129), 138 (1131), 139 (1131), 144 (1132), 148 (1133), 149 (1133), 158 (1134), 163 (1134), 166 (1135), 171 (1136), 178 (1137), 181 (1137), 186 (1138), 193 (1139), 194 (1139), 217 (1141), 235 (1143), 244 (1144), 265 (1145), 266 (1145), 267 (1145), 280 (1147), 281 (1147), 282 (1147), 283 (1147), 307 (1149), 308 (1149). Tous les actes à partir du n° 148, à trois exceptions près, n'ont jamais été publiés. L'auteur affirme que l'abbaye de Saint-Martin de Laon semble avoir eu une part importante d'actes rédigés par le destinataire (p. 31). (H.J.)

Lough Key

103. — Miriam CLYNE, 'Archaeological Excavations at Holy Trinity Abbey, Lough Key, co. Roscommon', in *Proceedings of the Royal Irish Academy*, Vol. 105C (2005) No. 2, pp. 23-98. (A.G.)

La Lucerne

104. — Danièle DUCŒUR, *Guillaume de Saint-Jean, second mais principal fondateur de l'abbaye de La Lucerne en 1162 (Normandie – Manche)*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 140-160. (H.J.)

105. — Mme D. DUCOEUR, continuant son étude de l'abbaye de La Lucerne et de son histoire, a publié ces dernières années, dans la *Revue de l'Avranchin et du Pays de Granville*, plusieurs articles:

– «Les pêcheries et viviers de La Lucerne», LXXX, 2003, fasc. 391, pp. 301-311;

– «Les bois de l'abbaye de La Lucerne aux XVIIe et XVIIIe siècles», LXXXI, 2004, fasc. 401, pp. 393-403;

– «Les granges de l'abbaye de La Lucerne», LXXXII, 2005, fasc. 403, pp. 123-140;

– «Les colombiers de l'abbaye de La Lucerne», LXXXIII, 2006, fasc. 409, pp. 389-419. (X.L.O. et H.J.)

106. — L'abbaye de La Lucerne, restaurée depuis maintenant un demi-siècle par feu l'abbé M. Lelégard, est aussi devenue un site d'excursions. On trouvera dans le *Bulletin de l'Association bretonne [Ille-et-Vilaine]*, au t. 114, 2005, pp. 245-247, le compte-rendu par Jean BARREAU, d'une «Sortie à l'abbaye de La Lucerne». (X.L.O.)

Marchtal

107. — *Die Urkunden des Reichsstifts Obermarchtal*. Regesten 1171-1797, bearbeitet von Hans-Martin MAURER und Alois SAILER. Redaktion Sabine MEYER. Herausgegeben von Wolfgang SCHÜRLE und Volker TRUGENBERGER (Documenta Suevica, Bd. 5), Konstanz – Eggingen: Edition Isele 2006. Der 704 Seiten starke, bebilderte Band bietet nach einer Einleitung über die Geschichte des Obermarchtaler Archivs den umfassenden Bestand der Regesten der Marchtaler Urkunden im Staatsarchiv Sigmaringen, im Hauptstaatsarchiv Stuttgart und im Fürst Thurn und Taxis Zentralarchiv Regensburg (insgesamt 2073 Nummern), leider weithin ohne Identifizierung der Personen. Die prämonstratensischen Quellenwerke (LePaige, Hugo etc.) sind nicht berücksichtigt. (U.G.L.)

108. — Anlässlich des 230. Todestags des „Genius von Obermarchtal“ P. Sebastian Sailer (1714-1777) veranstaltete der Geschichtsverein der Diözese Rottenburg-Stuttgart am 30. 06. 2007 in Obermarchtal einen Studientag zum Thema: *Die „Geistliche Schaubühne“. Beredsamkeit und Poesie* mit Vorträgen von Prof. Dr. Ruprecht Wimmer, Eichstätt (Jesuitische Erziehung zur Rhetorik), Prof. Dr. Konstantin Maier, Eichstätt (Pater Sebastian Sailer – der berühmte „Cicero“ Schwabens), Manuela Oberst, Eichstätt („Agite plausus, date choreas“. Zur Theatertradition des Klosters Obermarchtal) und Dr. Winfried Nuber, Munderkingen (Pastor et Ovile. Pater Sebastianus als Pfarrherr und Seelenhirt), sowie Rezitationen von Werken Sailer's und Aufführungen von Kompositionen des Marchtaler Prämonstratensers Sixt Bachmann (1754-1825). (U.G.L.)

109. — Raimund KOLB, *Die oberschwäbische Barockstraße*. Stationen zum Paradies, Ostfildern: Thorbecke 2006, stellt S. 30-39 in Wort und Bild die Abtei Obermarchtal als „Hort der Dichtung und Musik“ vor. (U.G.L.)

110. — NUBER, Winfried (Beab.), *Chronik der St.-Anna-Klause in Munderkingen*. Mit Regesten zu den Urkunden der St.-Anna-Klause, bearb. v. Jörg MARTIN (Documenta Suevica. Quellen zur Regionalgeschichte zwischen Schwarzwald, Alb und Bodensee, Bd. 7), Konstanz: Edition Isele 2005. Die edierte Chronik belegt die vielfältigen Beziehungen des Klosters der Franziskaner-Tertiarinnen in Munderkingen zum Stift Obermarchtal, dem die Pfarrei Munderkingen inkorporiert war. (U.G.L.)

111. — Klaus UNTERBURGER, *Die Apostolischen Nuntien Bartolomeo Portia und Felician Ninguarda und das Bistum Augsburg im Reformationsjahrhundert*, in: Jahrbuch des Vereins für Augsburger Bistums-geschichte 40 (2006), S. 129-159, berichtet S. 150-156 u.a. über die Visitation Ninguardas in Obermarchtal. (U.G.L.)

112. — Martina OBERNDORFER, *Wiblingen*. Vom Ende eines Klosters, Ulm 2006, bringt auch manche Details zur Geschichte von Obermarchtal (siehe Register). (U.G.L.)

Meer (Meerbusch)

113. — Ludger HORSTKÖTTER, *Hildegunde von Meer (ca. 1110/15 – ca. 1186)*, in: *Lebensbilder aus dem Kreis Neuss* [Veröffentlichungen des Kreisheimatbundes Neuss Nr. 16, ISBN 3-938800-00-3], Neuss 2006, S. 8-19. Es handelt sich um eine aus den Quellen erarbeitete Lebensbeschreibung, gefolgt von der nach 1600 verfassten Vita und den Zeugnissen der Seligverehrung Hildegundes bis heute. (L.H.)

114. — Ludger HORSTKÖTTER, *Der Reliquienschatz des Klosters Meer*, in: Meerbuscher Geschichtshefte 23 (2006), S. 56-64, mit 3 Abbildungen. Der Schwerpunkt liegt bei der seligen Hildegunde von Meer. Ihre Verehrung und das Schicksal ihrer Reliquien wird vom Mittelalter bis in die heutige Zeit dokumentiert. (L.H.)

115. — Willi OMMER, *Lückerath*. Ein Ortsteil in Bergisch Gladbach und seine Geschichte bis zur Zeit der Uraufnahme von 1830, Schriftenreihe des Bergischen Geschichtsvereins Rhein-Berg e.V., Band 48 (2006), 240 Seiten. Laut Gründungsurkunde von 1166 gehörten zum Kloster Meer auch Güter in Sulsen (= Immekeppel) mit Unterlückerath als lehns-pflichtigem Besitz. Durch Verkauf an das Kloster Steinfeld trennte sich das Kloster Meer 1726 von den Immekeppeler Gütern. Mit Urkunden-anhang zum Kloster Meer. (L.H.)

Middelburg, Onze-Lieve-Vrouw

116. — Jeanine DEKKER en Katie HEYNING (ed.), *De Abdij van Middelburg*, Utrecht, Uitgeverij Matrijs, 2006, 320 pp., ISBN 90 5345 296 6.

Dit rijk geïllustreerde en verzorgd uitgegeven boek, waaraan der-tien auteurs hun medewerking verleenden, brengt de geschiedenis van

het gebouwencomplex dat 'De Abdij van Middelburg' wordt genoemd. Dit was inderdaad de eerste functie. Na de opheffing van de abdij in 1574 werden de gebouwen de zetel van het gewestelijk bestuur van Zeeland, later van de gelijknamige provincie. De gebouwen kenden perioden van verval, verwoesting in 1940 en heropbouw. Zij ogen nog steeds middeleeuws, maar zijn in werkelijkheid het resultaat van zeer uitgebreide restauratiecampagnes. Vier hoofdstukken verdelen de geschiedenis in vier perioden: 1123-1574, 1574-1798, 1798-1940, vanaf 1940. Ons interesseert uiteraard het meest het eerste hoofdstuk, pp. 20-99.

Een belangrijke bijdrage is deze van Peter HENDERIKX, *De geschiedenis van de norbertijner abdij in hoofdlijnen*, pp. 26-63. De stichting van de proosdij van reguliere kanunniken gebeurde in 1123 vanuit Voormezele in Vlaanderen. Ten laatste in 1127 trad deze toe tot de premonstratenzer orde. De bestrijding van de ketterij van Tanchelm kan hiermee te maken hebben gehad. Als abtenlijst wordt de foto van de plaquette in de Wandelkerk afgedrukt (p. 33, zie *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, p. 315, nr. 237). De abt van Middelburg had de supervisie over het norbertinessenklooster Zoetendale bij Serooskerke en vanaf 1495 tevens over Sint-Barbara te Den Haag (p. 41). Verder besteedt P. Henderikx veel aandacht aan de bezittingen van de abdij en de wereldlijke openbare functies van abt en abdij. Clasiën ROOZE-STOUTHAMER, *De abdij tijdens de Hervorming en de eerste jaren van de Nederlandse Opstand*, pp. 64-69, beschrijft in het kort de laatste jaren en de opheffing van de abdij in 1574. Gerrit VERMEER, *De abdijgebouwen*, pp. 70-91, behandelt als architectuurhistoricus in detail de verschillende gebouwen van de middeleeuwse abdij. Katie HEYNING, *Structura magnificentius; de inrichting van kerk en klooster vóór de Reformatie*, pp. 92-98, poogt vanuit bewaarde reisverslagen en andere bronnen het interieur van kerk en abdij te beschrijven, die geteisterd werden door een stadsbrand in 1492, de Beeldenstorm in 1566 en een blikseminslag in 1568. Hierna volgde telkens het herstel van "het schoonste klooster in de Bourgondische landen" (p. 92). (H.J.)

Mildenfurth

117. — Herbert Eichhorn, Ein Kirchenfußboden im Schloss *Mildenfurth/Thüringen*, in: *Burgen und Schlösser* 47 (2006), Seite 101-103. Nach der Vorstellung der Schlossanlage, die im 16. Jahrhundert in die romanische Prämonstratenserkerche eingebaut wurde, geht es um ein Fußbodenfragment (um 1250) aus dem Chorraum der Klosterkerche. Die schwarz, weiß und rot inkrustierte Ornamentik ist nach derzeitigem Forschungsstand ohne Parallele. (L.H.)

Milevsko

118. — Pavel BRICHACEK, *Entdeckungen in kleinen Schritten*. Ergebnisse archäologischer Forschungen in Stift und Stiftskirche von Milevsko/Mühlhausen in Böhmen, in: *Geraser Hefte* 58 (November 2006),

S. 28-30. Nach der Rückgabe des Klosters Milevsko an die Prämonstratenser von Strahov im Jahre 1991 wurde mit der Wiederbesiedlung durch Strahov und mit der Wiederherstellung der Gebäude begonnen. Bei archäologischen Untersuchungen fand man außer Spuren der ältesten Kirche aus dem 8./9. Jahrhundert auch Überreste der romanischen Klosteranlage. (L.H.)

Mont-Sainte-Odile

119. — Dans la *Revue d'Alsace*, 2000, n° 126, les pp. 363-369 sont consacrées à la présentation de la thèse de Mme Marie-Thérèse FISCHER, *Le Mont-Sainte-Odile et les prémontrés*. Cf. *Anal. Praem.*, LXXX, 2004, p. 341, n° 212. (X.L.O. et H.J.)

120. — Même si certains des ouvrages signalés ici sont antérieurs à l'arrivée des prémontrés au Mont Sainte-Odile, on signalera l'ouvrage de 199 pages de Jean-Marie LE MINOR, paru en 2001 chez V. Koerner à Baden-Baden et à Bouxwiller: «Catalogue de la bibliothèque ancienne du Mont Sainte-Odile: incunables, XVIe et XVIIe siècles». (X.L.O.)

Nederlanden

121. — De veertiende contactdag georganiseerd door de Werkgroep Norbertijner geschiedenis in de Nederlanden vond plaats op 8 mei 2004 in het Landgoed Mariënwaerd in Beesd, het na de opheffing van de abdij in 1592 intact gebleven abdijsdomein. In functie hiervan werd het thema gekozen. De 43 deelnemers ontvingen de bundel met de teksten of samenvattingen van de lezingen H. JANSSENS (ed.), *Norbertijner Abdijs-economie en Landschap*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. XIV), Averbode, 2004, 63 pp. Deze bevat: B.J.P. VAN BAVEL, *Norbertijner abdijen en landschap in de Nederlanden, 12de-16de eeuw: eenheid of verscheidenheid?*, pp. 7-12; K.A.H.W. LEENDERS, *Norbertijnen en Norbertinessen: turf en landschap*, pp. 14-29, achtereenvolgens worden de turfontginningen besproken van de abdij van Tongerlo en het norbertinessenklooster Sint-Catharinadal in Vroenhout, later in Breda; J.A. MOL, *Een premonstratenzer landschap in Friesland: het 'imperium' van Lidlum en Monnikesbajum ruimtelijk gezien*, pp. 31-51. De auteur van de laatste bijdrage reconstrueert, geholpen door de moderne digitale techniek, het domein van de abdij Lidlum en het afhankelijke zusterklooster Bajum. Hierbij verwijst hij tevens naar de website www.hisgis.nl. (H.J.)

122. — De vijftiende contactdag georganiseerd door de Werkgroep Norbertijner geschiedenis in de Nederlanden vond plaats op 16 april 2005 in de abdij van Tongerlo, die dat jaar 875 jaar norbertijner leven vierde. De 71 deelnemers ontvingen de bundel met de teksten van de lezingen H. JANSSENS (ed.), *Norbertijnen en Zielzorg*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. XV),

Averbode, 2005, 101 pp. Deze bevat: Jaap VAN MOOLENBROEK, *Een pastoraal offensief in Antwerpen. Norbertus, de volgelingen van Tanchelm, en de stichting van het Sint-Michielsklooster in 1124*, pp. 7-24; Bart MINNEN, *De komst van de norbertijnen in de plattelandsparochies van de dekenijen Leuven en Zoutleeuw (Belgisch Oost-Brabant), ca. 1140-1300*, pp. 25-45; Frans HOPPENBROUWERS, *Leeuw en lam in de parochie. De Syntagma Pastorale van Augustinus Wichmans (1641/42)*, pp. 47-68; Maarten F. VAN DIJCK, *Botsende belangen. De zielzorg in enkele Norbertijnenparochies in het Hageland gedurende de zeventiende en achttiende eeuw*, pp. 69-89.

Over de bijdrage van J. van Moolenbroek, zie *supra*, nr. 27. B. Minnen behandelt parochies in het bezit van Tongerlo, Gempe, Averbode, Park en Heylisssem. De bijdrage van F. Hoppenbrouwers werd in een meer wetenschappelijke versie eerder gepubliceerd in *Anal. Praem.*, LXXXI, 2005, pp. 195-244. De identieke tekst van M. Van Dijck verscheen eveneens in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 321-346. De hier besproken parochies werden bediend door norbertijnen van Park en Averbode. Uitgangspunt voor deze lezing was het eerdere artikel Maarten F. VAN DIJCK, *Een strijd om sacrale ruimte en tijd. Processies en torenschietingen in het Hageland (17de-18de eeuw)*, in *Trajecta*, XII, 2003, pp. 25-52. (H.J.)

Ninove

123. — In januari 2006 kwam de abdij van Grimbergen opnieuw in het bezit van het portret van Jan Beverlinck, eertijds abt van Ninove (1447-1484/85). Het schilderij werd in 1695 vervaardigd door een zekere frater Lucas, lekenbroeder-karmeliet, in opdracht van abt Ferdinand de Moor. Het was in de jaren 1970 uit de abdij van Grimbergen verdwenen. (J.P. en H.J.)

124. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. Pour l'abbatiale de Ninove, D.-G. Bayar réalisa les ébauches pour un portail (1736) et la chaire de vérité (1737), cf. Inventaire, p. 410 et Table, p. 402. (H.J.)

125. — *NinoVVvekrant*, nr. 25, maart 2004, een uitgave van de V.V.V.-Ninove vzw, bevat een uitneembare katern: Jaak PEERSMAN, *Abdijwandering door Ninove*, 12 pp. De met talrijke foto's geïllustreerde tekst geeft een becommentarieerd overzicht van de talrijke materiële herinneringen aan de abdij van Ninove in de stad, evenals een beschrijving van het archeologisch park naast de abdijkerk. Voor informatie over de kerk wordt verwezen naar de brochure vermeld in *Anal. Praem.*, LXXX, 2004, pp. 345-346, nr. 231. (H.J.)

Oberzell

126. — Rezension: Helmut FLACHENECKER und Wolfgang WEIß (Hg.), *Oberzell – Vom Prämonstratenserstift (bis 1803) zum Mutterhaus der*

Kongregation der Dienerinnen der heiligen Kindheit Jesu, (Quellen und Forschungen zur Geschichte des Bistums und Hochstifts Würzburg, Band 62), Würzburg 2006, von Ludger HORSTKÖTTER, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, S. 356-358.

127. — Klaus OEHRLEIN, *Who is who? Identifizierung eines Oberzeller Abtportraits*, in: Würzburger Diözesangeschichtsblätter 68 (2006), S. 351-358, kann nachweisen, dass das in Oberzell befindliche und bei FLACHENECKER/WEIß (Hg.), *Oberzell*, Würzburg, 2006, S. 301 (vgl. Rezension AnPraem 82 (2006), S. 356-358) als Portrait des Abtes Christoph Kroh (1785-1803) aufgefasste Bild in Wirklichkeit Abt Oswald Loschert (1747-1785) darstellt, während das Bild von Christoph Fesel Mainfränkisches Museum Inv. Nr. H 24296, das bisher als Poträt von „Abt Stephan Wolf, Prior der Karthause zu Tüchelhausen“ registriert war, ein Bildnis des letzten Oberzeller Abtes Christoph Kroh ist. (U.G.L.)

128. — Thomas HORLING, *Die Organisation des niederen Kirchenwesens im ehemaligen Landkreis Ochsenfurt zwischen Eigenkirchen-, Patronats- und Zehntrecht, Grundherrschaft und Vogtei*, in: Würzburger Diözesangeschichtsblätter 68 (2006), S. 31-107, befasst sich S. 35-40 mit der dem Stift Oberzell inkorporierten Pfarrei Gaukönigshofen mit deren Filialen. (U.G.L.)

Oelinghausen (Arnsberg)

129. — Werner SAURE, *Kloster Oelinghausen*, 26 Seiten, 22 Abbildungen, hrsg. v. Freundeskreis Oelinghausen, Arnsberg 2006, ein ausführlicher „Kirchenführer“. — *Oelinghausen in der Literatur*, hrsg. v. Freundeskreis Oelinghausen, 32 Seiten, Arnsberg 2006. (L.H.)

130. — Michael JOLK, *Die Leichenpredigt zum Tode der Oelinghauser Äbtissin Ottilia von Fürstenberg (1621)*, in: *SüdWestfalen Archiv* 6 (2006), S. 127-143. (L.H.)

131. — Friedrich JAKOB, *Die Orgel der Kloster- und Pfarrkirche St. Petri zu Oelinghausen*. Geschichte und Restaurierung der Klausing-Orgel 1714/1717, Oelinghausen 2006, 144 Seiten, über 70 Abbildungen, ISBN 3-930264-59-9. Erstmals wird in einer Oelinghauser Urkunde eine Orgel im Jahre 1390 erwähnt. Der Autor verfolgt das Schicksal der Orgeln bis heute, wobei er sich immer bemüht, zu den Originalquellen vorzustoßen. Breiten Raum (mit Skizzen und Abbildungen) nimmt die in den Jahren 1999 bis 2002 durchgeführte Restaurierung der 1714/17 von Johann B. Klausing aus Herford erbauten Orgel ein. (L.H.)

Orvieto, S. Severo e Martirio

132. — Roberta CERONE, *L'Abbazia premostratense dei Santi Severo e Martirio presso Orvieto*, in *Arte Medievale*, V, 2006, pp. 97-114, ill., English Summary. (H.J.)

Osterhofen

133. — Roman DEUTINGER, *Zur Gründung des Kanonikerstifts Osterhofen*, in: *Passauer Jahrbuch* 47 (2005), S. 69-83. (U.G.L.)

134. — Hermann LICKLEDER, *Die Aufhebung des Prämonstratenserstiftes Osterhofen 1783*, in: *Deggendorfer Geschichtsblätter* 41 (2005), S. 129-140. (U.G.L.)

Park

135. — Edmond WILLEMS, *De abdij van het Park te Leuven*, (Heraldiek van Abdijen en Kloosters, dl. 12), Wijnegem, Homunculus uitgaven, 2006, 40 pp. Na een summier geschiedenis van de abdij wordt het abdijwapen besproken en worden de bronnen voor de verschillende wapenschilden van de abten toegelicht. Daarna volgen 45 wapenschilden van abten (12de-20ste eeuw), waarvan de oudste, tot in de veertiende eeuw, vermeende wapenschilden zijn. Vanaf de zeventiende eeuw wordt tevens een wapenspreuk vermeld. (H.J.)

136. — Maarten F. VAN DIJCK, *Botsende belangen. De zielzorg in enkele norbertijnenparochies in het Hageland gedurende de zeventiende en achttiende eeuw*, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, pp. 321-346. De besproken parochies werden bediend door norbertijnen van Averbode en Park. (H.J.)

137. — Caroline VLEUGELS, *Conventuales et extra-conventuales: een archief op twee sporen. Inventaris van het Moderne archief van de abdij van Park te Heverlee-Leuven (1797-(1836)-2004)*, onuitgegeven verhandeling tot het behalen van de graad van Master in de Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2006, 107 pp., promotor: prof.dr. E. PUT. De stage waarvan deze verhandeling het resultaat is, en waarbij ca. 16 meter zo goed als ongeordend archief diende te worden beschreven, stond onder grote tijdsdruk. De inleiding dient dan ook eerder als een toelichting dan als een wetenschappelijke tekst te worden gelezen. De historiek van de abdij bevat ernstige fouten. Het verhaal over het archief schetst een levend beeld van de concrete problemen waarmee de stagiair geconfronteerd werd. De inventaris zelf getuigt van de grote ijver waarmee dit totaal ontoegankelijke archief werd geordend, maar is voor verbeteringen vatbaar. (H.J.)

138. — Kerk in Nood / Oostpriesterhulp België verhuisde in 2006 van Tongerlo naar de abdij van Park, waar het zijn intrek genomen heeft in het gerenoveerde wagenhuis. (H.J.)

Pont-à-Mousson

139. — Ulrich G. LEINSLE, *Servatius de Lairuelz und Juan Caramuel Lobkowitz OCist. Zwei Auslegungen der Augustinus-Regel*, in *Anal. Praem.*, LXXXII, 2006, S. 283-320.

Postel

140. — Daniël MAES O.Praem., *Johannes Paulus II & Benedictus XVI. Een openbaring van het christelijk geloof en van de universele Kerk*, Gooreind-Wuustwezel, Gemeenschap Ster van David, 2005, 32 pp. (H.J.)

Prémontré

141. — Annie DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, (Documents, Études et Répertoires, vol. 65), Paris, CNRS Éditions, 2001, 658 pp. + VII Planches. L'édition contient 322 actes ou mentions, dont 261 datant de l'épiscopat de Barthélemy de Joux (1113-1151, † vers 1158). Cette édition comprend donc les premières donations faites à Norbert. Les actes pour Prémontré sont les n°s 93 (1121), 94 (1121), 106 (1124), 110 (1125), 113 (1126) (Clairfontaine), 143 (1132), 152 (1133), 155 (1133), 159 (1134), 167 (1135), 182 (1138), 183 (1138), 184 (1138), 198 (1140), 201 (1140), 209 (1141), 210 (1141), 211 (1141), 218 (1141) (Rozières), 225 (1142) cf. Planche VI, 226 (1142), 230 (1143), 250 (1145), 279 (1147), 306 (1148). Plus de la moitié de ces actes n'ont j'amaïs été publiés.

L'éditeur affirme qu'un certain nombre d'actes ont été rédigés par le destinataire (p. 31). Cela confirme l'idée que l'abbaye de Prémontré avait sa chancellerie propre (p. 35). En guise de comparaison, la Planche VII reprend l'illustration d'un acte de l'abbé Hugues de Fosses datant de 1142, rédigé à Prémontré. (H.J.)

142. — Sabine PENTH, Art. *'Gervasius'*, in: Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon, 26. Band (Ergänzungen XIII), Nordhausen 2006, Sp. 466-473. (B.Sch.)

Le Roeulx

143. — J.-L. VAN BELLE, J.-L. JAVAUX e.a., *Denis-Georges Bayar (1690-1774)*, cf. *supra*, n° 41. Pour le curé de la paroisse du Roeulx, D.-G. Bayar exécuta deux couronnes argentées (1765), cf. Édition annotée, p. 374. (H.J.)

Roggenburg

144. — Martina OBERNDORFER, *Wiblingen* (Siehe Nr. 112), bringt auch manche Details zur Geschichte von Roggenburg (siehe Register). (U.G.L.)

145. — Am 17. Juni 2007 fand in der historischen Bibliothek des Klosters Roggenburg ein Festakt zum 25jährigen Jubiläum des „Vereins der Freunde des Klosters Roggenburg e.V.“ statt. Dieser Verein hat maßgeblich mitgeholfen bei der Wiederbesiedlung des ehemaligen

Reichsstiftes Roggenburg durch Prämonstratenser aus der Abtei Windberg im Jahre 1982. (R.R.)

146. — Das Klostermuseum in Roggenburg wurde im Jahre 2007 aus Anlass des 25 jährigen Klosterjubiläums mit einigen neuen Exponaten bereichert. Es handelt sich hauptsächlich um Bruchstücke von mittelalterlichen Abtsgrabsteinen und um ein Gedenkstein für P. Friedrich Sturm-lerner (1749-1824). Ein neuer Höhepunkt in der Dauerausstellung stellt der „Hofbecher“ des letzten Roggenburger Abtes Thaddäus Aigler dar. Dieser Becher hat über den Kunsthandel in Amsterdam und Berlin auf verschlungenen Wegen den Weg nach Roggenburg zurückgefunden. Der Silberbecher ist graviert und teilweise vergoldet, Augsburg 1787/89, Meistermarke Caspar Xaver Stippeldey. Aufschrift: T.A.Z.R. (Thaddäus Abt Zu Roggenburg), A. 1792. Unter dem Abtwappen Aiglers war das Wappen seines Vorgängers Gilbert Scheyerle mit Datum 1789 eingraviert. (R.R.)

Roma

147. — Bernard ARDURA, *Regestum Archivi antiqui Curiae Generalitiae Ordinis Praemonstratensis in Urbe*, Averbode, 2006, Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium, fasc. 21, 872 p.

Rommersdorf (Neuwied)

148. — Bruno KRINGS, *Die verstümmelte Kirche von Rommersdorf*, in: *Rheinische Heimatpflege*, 43 (2006), S. 270-278, mit 4 Abbildungen. Durch ein intensives Quellenstudium ist es dem Verfasser gelungen, die Baugeschichte von Kirche und Klosteranlage Rommersdorf von den Anfängen bis heute neu zu skizzieren. Seine Ergebnisse revidieren sämtliche bisher stereotyp wiederholten Irrtümer. Aufgrund einer von ihm gefundenen Bauskizze vermutet er im Hochmittelalter eine Viertürme-kirche mit Ost- und Westchor wie in Arnstein. (L.H.)

149. — Berthold PRÖBLER, *Geistliche Weingärten an Rhein und Mosel um 1800*, in: *Jahrbuch für westdeutsche Landesgeschichte* 32 (2006), S. 310-320, befasst sich u.a. S. 315f. mit dem Weinbau der Abtei Rommersdorf. (U.G.L.)

Rot an der Rot

150. — Die in Rot im Jahre 1950 gegründete Gemeinschaft der Norbertusschwestern, die zuletzt aus sechs Schwestern bestand, musste aus Altersgründen ihr gemeinsames Leben in Rot aufgeben. Die älteren Schwestern zogen in das Altenheim des Franziskanerinnen-Klosters Reute (Bad Waldsee). Das Bistum Rottenburg-Stuttgart (vertreten durch Weihbischof Thomas Maria Renz) und die Gemeinde Rot an der Rot verabschiedeten die Schwestern am 26. August 2007 in Anwesenheit des Generalabtes in einem Dankgottesdienst. (L.H.)

Saint-Constant

151. — Éric VOLANT O.Praem., *La maison de l'éthique*, Montréal, Liber, 2003, 240 pp. (H.J.)

Schäftersheim

152. — Thomas HORLING, *Die Organisation des niederen Kirchenwesens im ehemaligen Landkreis Ochsenfurt zwischen Eigenkirchen-, Patronats- und Zehntrecht, Grundherrschaft und Vogtei*, in: Würzburger Diözesangeschichtsblätter 68 (2006), S. 31-107, befasst sich S. 91f. mit der dem Frauenstift Schäftersheim zugehörigen Pfarrei Tauberrettersheim. (U.G.L.)

Schlägl

153. — Anlässlich der 350. Wiederkehr der Erhebung Schlägl zur Abtei beim Generalkapitel 1657 (6. Mai) fanden verschiedenen Veranstaltungen statt. Eine von Mag. Stephan Weber gestaltete Sonderausstellung zeigte den Weg „Vom Untergang Schlägls in den Bauernkriegen zum Wiederaufbau des Klosters unter Propst Martin Greysing 1627-1665“. Dazu erschien ein Begleitheft (Sonderheft zu „Schlägl intern“). Am 26./27. 9. fand ein „Prämonstratensertag“ für die böhmische, ungarische und deutschsprachige Zirkarie mit einem Referat des Generalabtes und einem Festgottesdienst statt. (U.G.L.)

Schussenried

154. — Raimund KOLB, *Die oberschwäbische Barockstraße* (siehe Nr. 109), stellt S. 54-60 in Wort und Bild die Abtei Schussenried als „Sitz der Weisheit“ vor; S. 61-71 folgt die Schussenrieder Wallfahrt Steinhausen als „die schönste Dorfkirche der Welt“. (U.G.L.)

Silly

155. — Gérard KEMPF, *L'Eglise de Fougy*, dans *Le Pays d'Argentan*, XVII, 2006, n° 66, 12 pp. Fougy était un prieuré-cure de l'abbaye de Silly. Liste des prieurs-curés (1409-1792) à la p. 9. (D.M.D et H.J.)

Steinfeld (Kall)

156. — Jan GERITS, *Jacob Panhuysen van Opoeteren, abt van Steinfeld. Een kloosterhervormer, ascetisch schrijver en humanist uit de 16de eeuw*, in *Heemkunde Limburg*, 2006, nr. 2, pp. 10-15. (H.J.)

157. — Der Steinfelder Prämonstratenser Leonhard Goffiné, Verfasser der *Handpostille* zur Auslegung der biblischen Texte aller Sonn- und Feiertage, war von 1696 bis zu seinem Tod 1719 Pfarrer der wenigen Katholiken von Oberstein. Die Stadt Idar-Oberstein ließ am 27. Februar 2007 am Museum unterhalb der Felsenkirche, also am Standort des damaligen Kirchleins Goffinés, eine Plakette für ihren berühmten Bürger

enthüllen. In einer Sonderausstellung wurde Leben und Werk Goffinés gewürdigt. (L.H.)

Steingaden

158. — Georg SCHROTT, *Gedruckte Predigten über den hl. Benedikt*. Beispiele zwischen Barock und Aufklärung aus bayerischen Abteien, in: Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige 117 (2006), S. 237-283, verzeichnet S. 281 eine 1736 in Wessobrunn gehaltene und in Konstanz gedruckte Predigt des Steingadener Prämonstratensers Magnus Straub (1702-1775): *Benedictus Der Seegen Gottes*. (I.H.P.)

159. — Jan GERITS, *Verering van de "Gegeselde Heiland" in Zuid-Duitsland*, in *Devotionalia*, XXV, 2006, nr. 145, pp. 32-37. (H.J.)

Strahov

160. — L.C. VAN DYCK, *Les rapports internationaux de Gaspar de Questenberg, abbé prémontré de Strahov à Prague*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 46-60. (H.J.)

161. — Evermod Gejza ŠIDLOVSKÝ, *Quelques propos concernant l'histoire du renouveau de l'ordre de Prémontré à la lumière du journal de Jeronym II Josef Zeidler, abbé de Strahov*, dans M. PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 29e colloque* (cf. *supra*, n° 24), pp. 61-69. (H.J.)

Tepl-Obermedlingen

162. — Kurt Augustinus HUBER, *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*. Ausgewählte Abhandlungen, hg. v. Joachim BAHLKE und Rudolf GRULICH (Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südosteuropa, Bd. 5), Münster 2005. Der Band enthält neben wichtigen Beiträgen S. 759-767 ein Schriftenverzeichnis des 2006 verstorbenen Gelehrten. (U.G.L.)

Tepl-Obermedlingen in Mananthavady

163. — On the first of November 1979, with the help of Bishop J. Thoomkuzhy and others, Wolfgang Böhm (1914-1988), Abbot of Tepl in Villingen (D) (1968-1985), founded a new community of his canonry, at the same time the first Premonstratensian Oriental (Syro-Malabar) foundation, in Mananthavady in Kerala (India). Despite great difficulties in supporting this foundation at such a far distance from the seat of the canonry, the initiative in India became a great success. In 2003 the community numbered 86 Indian members, 29 of whom were priests. In 2004 the 25 years' existence was celebrated. On this occasion, a beautiful memorial book was published: Salu Jacob MOOLEPARAMBIL (ed.), *Canonry*

of Tepl/Mananthavady Norbertines. *Silver Jubilee Souvenir 1979-2004*, Mananthavady, 2004, 84 pp. It offers a nice overview of the history of the past 25 years as well as a testimony concerning the commitment of this group of young confreres today.

At the same time, also a smaller brochure was published, *25 Years of Missionary Commitment. Canonry of Tepl/Mananthavady Norbertines (Order of Premonstratensians)*, Mananthavady, 2004, 19 pp.

Also see: Francis ALLUMPURAM, *Norbertines in Mananthavady – 25 Years: Struggle for Autonomy and Search for Identity*, in *Communicator. The English Speaking Circary of the Order of Prémontré*, XXII, 2004, no. 1, pp. 45-52. (H.J.)

Teplá

164. — *Světci a jejich kult ve středověku*. (Sborník Katholické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – historie IV), Praha 2006. — Der von Petr KUBIN redigierte tschechische Sammelband der Vorträge des gleichnamigen Symposiums (Heilige und ihr Kult im Mittelalter), das vom 8.-10. September 2005 im Stift Tepl stattfand, vereinigt Beiträge über den sel. Hroznata (siehe dort), prämonstratensische (siehe dort), böhmische und europäische Heilige im Mittelalter. Eine deutsche Ausgabe ist in Vorbereitung. (U.G.L.)

Thenailles

165. — A. DUFOUR-MALBEZIN, *Actes des évêques de Laon des origines à 1151*, cf. *supra*, n° 141. Actes concernant l'abbaye de Thenailles: n°s 168 (1135), 169 (1135), 197 (1139), 236 (1143), 245 (1144), 248 (1144), 249 (1144), 274 (1146), 287 (1147). Seuls le texte de trois de ces actes a déjà été publié. (H.J.)

Tongerlo

166. — Bart MINNEN, *De moeizame vestiging van de norbertijnen van Tongerlo in Diest (1163-1305)*, in Bart MINNEN en Annelies SCHUYTEN, *De historische en kunsthistorische erfenis van de Witheren in Diest*, (Jaarboek 2006), (Diest), Vrienden van de Sint-Sulpitiuskerk, [2006], pp. 7-44. In het eerste deel van het artikel analyseert de auteur op zeer gedetailleerde wijze de bronnen die getuigen hoe de abdij van Tongerlo in het bezit kwam van de Sint-Sulpitiuskerk van Diest en het erbij horende allodium, en het weerwerk dat de heren van Diest daartegen leverden (1163-1200). In een tweede deel beschrijft hij, in de zich verder ontwikkelende stad Diest, de concurrentie tussen de abdij die de parochierechten van de hoofdparochie wilde vrijwaren en de heer van Diest op zoek naar alternatieve mogelijkheden.

Annelies SCHUYTEN, *Kunsthistorische nalatenschap van de norbertijnen van Tongerlo in de Sint-Sulpitiuskerk en de bijhorende parochies te Diest*, *ibidem*, pp. 47-72, ill. Dit artikel streeft niet naar volledigheid,

maar levert wel een belangrijke aanzet. Het behandelt vooral de Sint-Sulpitiuskerk, met tevens aandacht voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Ook voor de iconografie van Norbertus is deze bijdrage interessant. (H.J.)

167. — Cedric HEERMAN, *Het abdijdomein van de abdij van Tongerlo in de 15de-16de eeuw (met speciale aandacht voor de pachthoeves van de abdij)*, in *Taxandria*, LXXVIII, 2006, pp. 121-224. Na een inleidend algemeen deel bespreekt de auteur op een systematische manier de landbouwuutbating van de abdij van Tongerlo door middel van haar 40 pachthoeven in de vijftiende en de zestiende eeuw tot 1560. Na 1560 verliest de abdij een groot deel van haar goederen aan de bisschop van 's-Hertogenbosch en wordt de administratie van het resterende domein opgesplitst. Daarom werd dat jaar als einddatum gekozen. Over het onderwerp was nog maar weinig wetenschappelijke literatuur te vinden. Met deze grondige analyse van de talrijke originele bewaarde bronnen wordt die leemte alvast gedeeltelijk opgevuld. (H.J.)

168. — Jaak JANSEN en Christina CEULEMANS, met foto's door Jean-Luc ELIAS, *Inventaris van het roerend kunstpatrimonium van de Norbertijnenabdij van Tongerlo*, deel 1, Brussel, Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Tongerlo, Norbertijnenabdij, 2006, 280 pp, € 35.

In het eerste onderdeel van dit fraai geïllustreerde boek wordt het kunstpatrimonium geschetst dat in het kunsthistorische milieu van de abdij van Tongerlo bewaard wordt. Op de eerste plaats wordt kennisgemaakt met de lange rij prelaten die aan het hoofd van de abdijsamenleving stonden en wordt het aandeel vermeld dat ieder van hen heeft gehad bij het tot stand komen van het abdijspatrimonium. Daarna worden de gebouwen gesignaleerd die tot het abdijscomplex behoren en waarvan een afbeelding buiten tekst in het boek aanwezig is. Aansluitend hierbij worden in 340 toelichtingen vooral voorwerpen beschreven die daarmee verband houden: het kerkmeubilair zoals altaren, biechtstoelen, het koorgestoelte, het orgel, de ambo's, plans en ontwerptekeningen enzovoort. Het patrimonium is erg gevarieerd en uitgebreid. De glasramen en de sculpturen zijn de grootste items van dit eerste deel. Enkele andere onderdelen van het patrimonium zijn merkwaardig te noemen zoals bv. de muntverzameling die begonnen is als gevolg van de blootlegging van graftumuli in de Nederlandse Kempen op initiatief van prelaat Godfried Hermans van Tongerlo (1780-1799).

De publicatie van deel 2 met onder meer de schilderijen, de etsen, de cultusobjecten en de textielcollecties is in voorbereiding. In 2005 werd de inventarisering door medewerkers van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel en auteurs van het boek afgesloten. De foto's en hun verklaring kunnen ook geraadpleegd worden op de website van genoemde instelling: www.kikirpa.be. (L.V.D.)

Tückelhausen

169. — Thomas HORLING, *Die Organisation des niederen Kirchenwesens im ehemaligen Landkreis Ochsenfurt zwischen Eigenkirchen-, Patronats- und*

Zehntrecht, Grundherrschaft und Vogtei, in: Würzburger Diözesangeschichtsblätter 68 (2006), S. 31-107, befasst sich S. 102 mit dem ehem. Prämonstratenserstift Tückelhausen. (U.G.L.)

Ursberg

170. — Walter ANSBACHER, *Stationen der Augsburger Bistumsgeschichtsschreibung*. Ein Rückblick zum 250. Geburtstag von P. Placidus Braun OSB (1756-1829), in: Jahrbuch des Vereins für Augsburger Bistumsgeschichte 40 (2006), S. 161-194, registriert S. 190-194 im handschriftlichen Nachlass von P. Placidus Braun (im Augsburger Diözesanarchiv) auch eine Korrespondenz mit dem letzten Ursberger Prior und Chronisten Grimo Kornmann. (U.G.L.)

171. — Martina OBERNDORFER, *Wiblingen* (siehe Nr. 112), bringt auch manche Details zur Geschichte von Ursberg (siehe Register). (U.G.L.)

172. — Klaus UNTERBURGER, *Die Apostolischen Nuntien Bartolomeo Portia und Felician Ninguarda* (siehe Nr. 111) berichtet S. 150-156 u.a. über die Visitation Ninguardas in Ursberg. (U.G.L.)

Verdun, Saint-Paul

173. — *Répertoire des visites pastorales de la France, anciens diocèses (jusqu'en 1790), corrections et compléments*, Paris-Turnhout, Société d'histoire religieuse de la France et Brepols, 2006, p. 207.

Sont signalées deux «Formules de visite» de 1556 et 1568, du prémontré Nicolas Psaume, publiées dans: B. ARDURA, *Nicolas Psaume, 1518-1575, évêque et comte de Verdun. L'idéal pastoral du Concile de Trente incarné par un prémontré*, Paris, Cerf, 1990, p. 727-729 et 742-751. (B.A.)

174. — Signalons un article de Ginette PICAT-GUINOISEAU, «Sur les traces de Nicolas Psaume, ou quand Verdun passait du Saint-Empire au royaume de France». Cet article a été publié dans le *Bulletin de la Société historique et archéologique de la Meuse*, 1998-2003, n° 34-35, pp. 9-16. (X.L.O.)

Veßra

175. — Günther WÖLFING, *Das ehemalige Prämonstratenserklöster Veßra*, Regensburg 2005. (J.S.)

Weißenu

176. — Raimund KOLB, *Die oberschwäbische Barockstraße* (siehe Nr. 109) stellt S. 99-103 in Wort und Bild die Abtei Weißenu vor. (U.G.L.)

Wenau

177. — Heinrich CANDELS, *Das Prämonstratenserinnenstift Wenau*, (Veröffentlichungen des Bischöflichen Diözesanarchivs Aachen, Bd. XXXIII), 3., erg. Aufl., Mönchengladbach 2004. (J.S. und H.J.)

Windberg

178. — Alfons HUBER, *Ein namentlicher Personalstatus der Pfarrei Sossau aus dem Jahre 1660*, in: Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung 107 (2005), S. 193-216. Edition des von P. Sebastian Fuchs verfassten Katalogs mit alten Ansichten der Windberger Wallfahrt. (U.G.L.)

179. — Diana STOCK-MEGIES, *Die Grafen von Bogen und Ortenburg, Passauer Bischöfe und Wittelsbacher Herzöge – mächtige Konkurrenten im Donauraum in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts*. Schwinden der Adelsvielfalt und Ausdehnung des bayerischen Territorialstaates, in: Passauer Jahrbuch 48 (2006), S. 37-56. (U.G.L.)

Hisce chronicis conscribendis contribuere: A.G. (A. Gribbin, Tongerlo), A.S. (A. Smith, Storrington), B.A. (B. Ardura, Roma), B.Sch. (B. Schuster, Speinshart), D.M.D. (D.-M. Dauzet, Mondaye), F.Da. (F. Daneels, Roma), H.J. (H. Janssens, Averbode), H.v.B. (H. van Bavel, Heeswijk), I.H.P. (I.H. Pichler, Schlägl), J.P. (J. Peersman, Ninove), J.S. (J. Seitz, Windberg), K.D. (K. Dolista, Praha), L.H. (L. Horstkötter, Hamborn), L.V.D. (L.C. Van Dyck, Tongerlo), P.M. (P. MacMahon, Storrington), R.R. (R. Rommens, Roggenburg), U.G.L. (U.G. Leinsle, Regensburg), X.L.O. (X. Lavagne d'Ortigue, Aix-en-Provence).